

Nio små Pajalapojkar åkte till Luleå för att shoppa, en ville stanna kvar sen var de bara åtta

DANIEL NILSSON
LARS ÖSTERBERG

SOCIOLOGI C/D

Luleå tekniska universitet
Institutionen för Arbetsvetenskap
Avdelningen för Industriell produktionsmiljö

Förord

Detta är slutet på en lång och mycket lärorik resa som tog sin början under våren 2005. Arbetet har sedan dess tagit många vändningar och perioder av tvivel har varvats med intressanta möten och upplevelser. Det material som från början spretade i olika riktningar har med tiden utkristalliserats till en allt tydligare helhet. Tidiga morgonpass, sömnlösa nätter och ändlösa formuleringar är inte längre en självklar del av tillvaron. Vår resa har nått sin slutdestination och det är med glädje och inte helt utan stolthet som vi nu väljer att gå vidare. Vi vill i och med detta passa på att tacka alla informanter, samt alla andra som på ett eller annat sätt bidragit till att göra denna studie möjlig, ingen nämnd, ingen glömd. Vi vill också rikta ett speciellt tack till vår inspiratör och handledare Peter Waara som med sin gedigna erfarenhet och kunskap varit ett stort stöd under arbetet. Slutligen vill vi tacka vår översättare Allen King, samt våra familjer som trots stunder av frustration och skrivkramp visat förståelse och tålamod under vår resa från kaos till klarhet.

Daniel Nilsson & Lars Österberg

2006-01-20

Abstract

The purpose of this study was to examine how structural and socio-cultural factors in society affect the choice and actions of individuals living in rural areas. The focus of the study is placed on relocation and returning, as well as attitudes and values towards society. The starting point has been placed on a field-study a group born in 1969 in the Pajala community of northern Sweden. A cohort analysis is made with the objective of following the group's relocation from their home community between 1969 and 2004; a comparable analysis of a cohort born five years earlier was also performed to facilitate an examination of relocation patterns. In addition to this analysis, a quantitative study of a sample group consisting of sixty individuals to establish an understanding of migration patterns and other related phenomena. The main analysis is centred on the qualitative data collected through interviews with six individuals currently living in Pajala, Luleå, and Stockholm. All of these individuals were born in Pajala and all relocated to other locations, only two have returned. The conclusions show that the majority of those that relocate chose to leave Pajala because of the lack of high education opportunities in their home community. A combination of society's increasing demand for higher levels of education and the severity of regulations in the employment market work in conjunction with a general lack of employment opportunities in rural areas to ensure that a choice for youths in these areas does not exist. If they do not willingly relocate, they are eventually forced to do so by the limitations enforced by the structures of society. Once relocated, time ensures the attainment of a new family, employment, and social contacts. This strengthens the individual's attachment to the new location and reduces the probability of a return to home. The results reveal that those individuals that, despite everything, chose to return are motivated by factors other than society's structural limitations, such as nature and security.

Sammanfattning

Syftet med denna studie var att undersöka hur strukturella och sociokulturella faktorer i samhället inverkar på människors val och handling i glesbygd. Detta har skett med fokus på utflyttning, återvandring samt attityder och värderingar gentemot samhället. Utgångspunkten var baserad på en fallstudie av en utvald årskull i Pajala kommun födda 1969. En kohortanalys utfördes i syfte att följa den utvalda gruppens utflyttning från hemorten mellan åren 1969-2004, parallellt gjordes även en kohortanalys på en årskull födda fem år tidigare för att kunna se eventuella förändringar i utflyttningsmönster. Utöver detta skickades en enkät ut till en urvalsgrupp bestående av 60 personer. Denna enkät användes framför allt i deskriptivt syfte för att utröna eventuella flyttmönster etc. I övrigt är denna studie främst av kvalitativ karaktär då den i huvudsak bygger på intervjuer med 6 personer bosatta i Pajala, Luleå samt Stockholm. Dessa är alla tidigare Pajalabor som är, eller har varit utflyttade från hemorten. Resultatet visade att majoriteten av de utflyttade valde att lämna Pajala på grund av hemkommunens bristande utbildningsmöjligheter. Samhällets allt högre krav på utbildning leder i kombination med hårdare arbetsmarknadsregler och en generell arbetsbrist till att glesbygdens ungdomar inte har något val. Antingen flyttar de frivilligt eller så blir de på sikt tvingade av strukturens begränsningar. Efter en längre tid på annan ort försvåras återvandringensmöjligheterna i och med familjebildning, arbete och sociala kontakter bidrar till en hårdare förankring och en återflytt blir allt mer avlägsen. De som trots allt väljer att återvända är enligt resultatet intresserade av faktorer bortom strukturella begränsningar som till exempel natur och trygghet.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND	2
1.2 PROBLEMMOMRÅDE	3
1.3 SYFTE	5
1.4 AVGRÄNSNINGAR	5
1.5 DISPOSITION	6
2. MATERIAL OCH METOD	7
2.1 ANALYTISK BAKGRUND	7
2.2 URVAL OCH URVALSKRITERIER	10
2.3 INSTRUMENTERING	12
2.4 FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN	13
2.5 TILLFÖRLITLIGHET OCH REPRESENTATIVITET	14
3. TEORETISK GRUND	16
3.1 TIDIGARE FORSKNING	16
3.2 STRUKTUR OCH HANDLING	17
3.3 MODERNITET OCH INDIVIDUALISERING	20
3.4 GLOBALITET OCH REFLEXIVITET	21
3.5 KULTUR OCH MENTALITET I TORNEDALEN	21
3.6 UNGDOMARS VUXENBLIVANDE	22
3.7 ANPASSNINGSSTRATEGIER	22
4. RESULTAT	25
4.1 PAJALAS SAMHÄLLSSTRUKTUR OCH DEMOGRAFISKA FÖRHÅLLANDEN	25
4.2 KOHORTANALYS	28
4.3 BEFOLKNINGSTILLVÄXT	31
4.4 ENKÄTEN	32
4.5 INFORMANTERNA	33
4.6 PAJALA ANNO 1985	35
4.7 SOCIALA NÄTVERK OCH SAMHÄLLETS UTBUDD OCH SERVICEMÖJLIGHETER	36
4.8 KULTUR OCH FRITIDSINTRESSEN	38
4.9 REGLER, NORMER OCH TRADITIONER	39
4.10 UTBILDNING OCH FLYTT	40
4.11 FÖRSTA MÖTET MED DEN NYA ORTEN	42
4.12 ATTITYDER OCH VÄRDERINGAR TILL HEMORTEN	43
4.13 ÅTERVANDRINGSINTENSIONER	45
5. DISKUSSION	47
5.1 SLUTSATSER	52
5.2 FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	54
6. KÄLLHÄNVISNINGAR	55
7. BILAGOR	57
7.1 ENKÄTEN	57
7.2 INTERVJUMALL	67
7.3 TABELLER	70

1. Inledning

Under livets gång ställs vi alla inför en mängd situationer som mer eller mindre påverkar oss i olika riktningar. Det kan handla om att sluta grundskolan, skaffa ett arbete eller bilda familj. Dessa händelser har en direkt inverkan på livets skeenden och brukar betraktas som nyckelövergångar.¹ Att sluta grundskolan innebär förutom ytterligare ett steg mot vuxenblivande också en valmöjlighet. För ungdomarna i landets mer avlägsna områden kan valet till gymnasiet, högskola eller universitet vara direkt avgörande för den fortsatta framtiden i hemkommunen.

Tidigare studier har visat att de mest primära orsakerna till varför människor väljer att lämna glesbygden handlar om arbete, studiemöjligheter och personlig utveckling.² Var man ska bo och leva, arbeta eller studera är med andra ord beroende av hur vi väljer att möta strukturens begränsningar vad det gäller dessa faktorer. Samhällets strukturella begränsningar skapar tillsammans med sociokulturella faktorer som exempelvis graden av integrationen grund för olika handlingsstrategier. Samhället utgör normen för vad som är möjligt och individens handlingsutrymme är således aldrig större än strukturens begränsningar till exempel tillgång till försörjning och utbildning. Ett liv i glesbygd innebär en balansgång mellan tillgångar och begränsningar.

Ett rimligt antagande är att glesbygdens negativa befolkningsutveckling handlar om en obalans mellan tidigare nämnda faktorer det vill säga möjligheter till att kunna vidareutbilda sig och försörja sig på hemorten. Resultatet av denna obalans innebär en ökad mobilitet mot större tätorter eller regioncentrum.³ Detta medför svåra konsekvenser för glesbygden vilket inte minst kan ses på den demografiska utvecklingen. De unga flyttar och lämnar efter sig ett samhälle med en allt skevare ålderssammansättning och ett sjunkande födelsetal.⁴ Vem ska ta hand om alla dessa äldre med allt högre vård- och omsorgsbehov då de yngre lämnat bygden?

Sveriges glesbygder står inför en fortgående avfolkning som eskalerat under de senaste årtiondena.⁵ Denna negativa utveckling innebär att flertalet mindre samhällen får allt svårare att berättiga sin existens och i slutändan riskerar att dö ut.

¹ *Nyckelövergångar handlar enligt Waara Peter (1996) om ungdomars successiva utveckling till vuxna människor till detta räknas: att sluta skolan, flytta hemifrån, få ett arbete och bilda familj.*

² *Johansson, Sandberg (2004)*

³ *Jonsson, Waara (2006)*

⁴ www.glesbygdsverket.se

⁵ www.scb.se

Dessa glesbygdssamhällen växte upp i en tid då basnäringar som jordbruk, skogs- och gruvindustri skapade mängder av arbetstillfällen. Idag har flera av dessa näringar tappat något av sin stora betydelse som arbetsgivare, vilket på sikt bidragit till en ökad arbetslöshet. Under 1900-talet har en viktig grund för dessa samhällen ryckts undan, till största delen pga. rationaliseringar och tekniska landvinningar, vilket har banat väg för arbetslöshet. Befolkningen är trots detta rörande överens vad det gäller dessa orters ”vara eller icke vara”. Glesbygden måste bevaras för framtiden, dels på grund av sitt unika kulturarv men också för att:

”Man blir aldrig central om det inte finns någonting som är ocentralt.”⁶

Långa avstånd mellan centrum och periferi är ett generellt fenomen för glesbygder i Sverige och i övriga Norden. De långa avstånden utgör en stor konkurrensnackdel för många företag i glesbygder vilket i sin tur kan vara bidragande till den arbetsbrist som dessa samhällen präglas av. Denna gleshet blir extra påtaglig i landets norra delar på grund av en bristfällig infrastruktur. Långa resor till och från arbete, sysselsättning och service är inget ovanligt i dessa trakter. Detta leder tillsammans med den begränsade kollektivtrafiken till att befolkningen i landets mer avlägsna områden blir mer beroende av bil jämfört med motsvarande tätortsbefolkning. Trots alla dessa begränsningar finns det människor som vägrar ge upp målet om att hela Sverige ska leva oavsett en statistik som är allt annat än positiv.

1.1 Bakgrund

Denna uppsats har sin grund i ett tidigare magisterarbete som Annika Johansson och Emilie Sandberg genomförde 2003/2004.⁷ Deras studie omfattar en betydande kartläggning av bakomliggande faktorer till norrbottnisk utflyttning, samt återvändningsintensitet.

Det genomgripande resultatet tyder på att arbete, studiemöjligheter och personlig utveckling kan ses som primära orsaker till utflyttning i åldersintervallet 19-40 år. Skälen bakom återvandring är, enligt Johansson & Sandberg, graden av förankring på den nya orten, vantrivsel eller hemlängtan. Parallellt med denna uppsats har ytterligare en studie om norrbottnisk utflyttning genomförts på uppdrag av länsstyrelsen.⁸ Den är baserad på samma material som ovanstående studie och, liksom föreliggande, av en mer kvalitativ natur. Syftet är enligt Jonsson & Waara att beskriva utflyttade Norrbottningars syn på länet, samt lyfta fram

⁶ citat från en av studiens deltagare (Jonah)

⁷ Johansson, Sandberg (2004)

⁸ Jonsson, Waara (2005)

förhållanden och faktorer som främjar återvandringsintensionen. De har också intentionen att belysa varför de utflyttade inte flyttar hem fastän de egentligen vill.

1.2 Problemområde

Den gamla bruksorten Pajala ligger centralt beläget i den del av östra Norrbotten som går under benämningen Tornedalen. Samhället har en mångkulturell historia och är präglad av svenska, finska och samiska kulturtraditioner.⁹ Sin nuvarande form fick kommunen 1971 då Pajala slogs ihop med Junosuando-, Korpilombolo- och Tärendökommun. Den totala folkmängden uppgick vid tiden för sammanslagningen till 10 500 personer.¹⁰ Med en befolkningstäthet på 1 person per kvadratkilometer och långa avstånd till större orter, sysselsättning och service faller Pajala in under definitionen glesbygd.¹¹

Generellt för de flesta glesbygdsområden i Norrbottens inland och östra delar är en ökad mobilitet bland befolkningen. Människor rör sig från de mer perifera delarna av landet in mot tätorterna i något som kan liknas vid en centraliseringsprocess. Tidigare har denna mobilitet setts som ett direkt resultat av förändringar på arbetsmarkanden. Idag har detta antagande endast en begränsad giltighet. Mycket tyder på att andra motiv ligger bakom den negativa befolkningstillväxten så som miljöombyte, studier eller personlig utveckling.¹² Människor väljer bort glesbygden till förmån för mer tätbefolkade områden i sin strävan efter ökade möjligheter. Pajala är den kommun i Norrbotten som drabbats hårdast av denna negativa utveckling.¹³ Sedan sammanslagningen 1971 har kommunens totala befolkning reducerats till ca.6900, vilket är en minskning med hela 39 %.¹⁴ Orsaken till denna utarmning eller dränering av samhällets befolkning beror i mångt och mycket på den höga utflyttningsfrekvensen.

Tomma hus, igenbommade affärer och företag har blivit en allt vanligare syn i samhället. De unga flyr samhället och bidrar tillsammans med de låga siffrorna för barnafödande till Pajalas höga medelålder, 46 år för män och 48, 3 år för kvinnor, som är betydligt högre än motsvarande siffror för riket som helhet nämligen 39,6 år för män och 42 år för kvinnor.¹⁵ Utflyttningen kan dock inte tillskrivas hela skulden för ortens sviktande befolkningsunderlag.

⁹ <http://www.pajala.se>

¹⁰ <http://www.pajala.nu>

¹¹ <http://www.glesbygdsverket.se>

¹² Johansson, Nygren, Wictorin (2003)

¹³ <http://www.scb.se>

¹⁴ www.scb.se

¹⁵ *ibid*

Att människor och framför allt ungdomar flyttar är i sig inget ovanligt.¹⁶ Problemet handlar snarare om att antalet inflyttade inte väger upp antalet utflyttade. För att komma tillrätta med den höga medelåldern och kommunens negativa inflyttningsnetto krävs en betydande återinflyttning.

Inflyttning till en kommun förutsätter tillgång på arbete, utbildning, fritid och service som motsvarar de förväntningar som ställs från de med erfarenhet av ett boende i större städer.¹⁷ Även om orten på senare tid lagt ner ökade resurser på marknadsföring i syfte att bättra på sin image är det svårt att få människor att återflytta eller stanna kvar. Författaren Mikael Niemi bok ”Populärmusik från Vittula”¹⁸, som gavs ut första gången år 2000, gav upphov till ett stort medialt intresse vilket satte orten på kartan och fick fart på turistnäringen. Effekterna av detta är dock små eller inga sett till inflyttningsstatistiken. Trots billiga bostäder och närliggande möjligheter till sporthall, simhall, teater och musik är det fortfarande någonting som fattas. För att Pajala kommun ska bli ett attraktivt alternativ för de unga behövs arbetstillfällen.

Den höga arbetslösheten i Tornedalen har varit mer eller mindre konstant sedan slutet av 60-talet. I Norrländska socialdemokraten den 19 augusti 1969 står det att läsa att det under denna period fanns uppemot 70 000 lediga jobb i landet och då framför allt i södra Sverige.

Närmare 25 000 personer gick samtidigt helt utan arbete, varav av de flesta stod att finna i de norra delarna av landet. För att råda bot på detta utlovade den dåvarande regeringen ett statligt ekonomiskt stöd till de företag som var villiga att etablera sig i norra delen av Sverige.¹⁹ Utflyttning på grund av arbetsbrist är med andra ord inte något nytt problemområde. I ett pressmeddelande från länsarbetsnämnden 10/3 2005 står följande:

”Den öppna arbetslösheten i länet uppgick därmed till 5,2 procent av befolkningen mellan 16 och 64 år jämfört med riksgenomsnittets 4,2 procent. Arbetslösheten bland länets kvinnor var 0,3 procentenheter högre än riksgenomsnittet och bland männen 1,7 procentenheter högre. Den lägsta arbetslösheten bland länets kommuner noterades i Boden med 3,5 procent följt av Jokkmokk med 4,2 procent. Högst var arbetslösheten i Pajala med 8,3 och Haparanda med 8,1 procent”.²⁰

¹⁶ Waara Peter (1996)

¹⁷ Helve, Helena (2003)

¹⁸ Niemi, Mikael (2004)

¹⁹ NSD (1969-08-16)

²⁰ <http://www.ams.se>

Med en dubbelt så hög öppen arbetslöshet som riksgenomsnittet har Pajala en svår uppgift att lösa. Utöver dessa öppna arbetslösa finns dessutom en lika stor grupp sysselsatta i tillfälliga arbetsmarknadspolitiska åtgärdsprogram.²¹ Något som sannolikt påverkar utflyttningsstatistiken från glesbygden är reglerna inom a-kassan. Dessa innebär att man under arbetslöshet efter 100 dagar är skyldig att söka jobb utanför hemkommunen vilket är en regel som i praktiken uteslutande rör gles- och landsbygdskommuner.²² Detta borde rimligtvis ha en direkt inverkan på ungdomarnas handlingsutrymme ifråga om utflyttning eller återvandring. Vad det gäller utbildning så har Pajala satsat en hel del på distansutbildningar under de senaste åren.

Detta kan eventuellt fördröja en eventuell utflyttning men skapar andra problem för samhället. Risken finns att den begränsade tillgången på arbete inte kan motsvara överskottet av välutbildad arbetskraft. Majoriteten av dem som väljer att lämna sin uppväxtkommun gör det i unga år och på grund av yttre omständigheter. Tidigare studier har visat att endast 30 % återvänder efter att ha lämnat hembygden.²³

Utflyttningen är alltså inte alltid orsakat av en längtan till något utan snarare en anpassning till samhällskrav på utbildning och strukturella brister i den lokala kontexten. Finns det skäl att anta att dessa strukturella begränsningar har en direkt inverkan på individens valmöjligheter gällande utflyttning respektive återvandring?

1.3 Syfte

Syftet med denna uppsats är att bidra till en djupare förståelse för hur sociala och strukturella förändringar påverkar ungdomars val och handlingsutrymme i glesbygd vad det gäller möjligheterna till att stanna/flytta. Ambitionen är också att förklara i vilken omfattning dessa bakomliggande faktorer inverkar på människors attityder och värderingar till sin uppväxtkommun och vilken effekt detta har på återvandringens intentionerna.

1.4 Avgränsningar

Det finns en anledning till att uppsatsen avgränsats till att endast omfatta perioden kring gymnasievalet. Detta beror i huvudsak på att denna period är knuten till en nyckelövergång i ungdomarnas liv som är starkt relaterad till arbete eller fortsatta studier. Det är därför rimligt att

²¹ Petterson, Björn (2002)

²² <http://www.iaf.se>.

²³ Johansson, Sandberg, (2004)

anta att detta har en direkt inverkan på eventuella flyttintensioner. För att begränsa studiens omfattning valdes endast den av utflyttning hårdast drabbade orten i Norrbotten dvs. Pajala.

1.5 Disposition

Kapitel ett rymmer en inledning som ska ses som en generell beskrivning av vad begreppet glesbygd konkret innebär, samt i vilka avseenden som Pajala kan räknas till ett problemområde i denna bemärkelse. Efter detta följer en förklaring till uppsatsens bakgrund samt en presentation av uppsatsens syfte. Kapitel två innehåller en metodbeskrivning där urvalet och dess olika kriterier redovisas tillsammans med uppsatsens analytiska bakgrund. Därefter speglas uppsatsens tillförlitlighet och representativitet, samt de etiska aspekterna av detta arbete. Kapitel tre ger en bild av tidigare forskning inom området ungdom/glesbygd, samt en övergripande bild av uppsatsens teoretiska grund. Kapitel fyra är en detaljerad beskrivning av Pajala, vad det gäller samhällsstruktur och demografiska förhållanden.

Denna del innehåller också det kvantitativa resultatet av enkätstudien, kohortanalysen samt statistik på Pajalas befolkningstillväxt mellan åren 1969–2004. Efter detta följer en presentation av informanterna, samt en redovisning av resultatet från de utförda intervjuerna. Denna kvalitativa del är mer djupgående och den huvudsakliga empiriska grunden för denna uppsats. I kapitel fem analyseras de framkomna resultaten i en diskussion som sammanfattats i ett antal slutsatser. Därefter följer en avslutande del som innehåller några förslag till vidare forskning inom området ungdom/glesbygd.

2. Material och metod

Samhällsforskning är aldrig helt förutsättningslös då den alltid står i direkt relation relaterad med forskarens egna värderingar. De sociala fenomen som forskaren studerar kan endast bli relevanta om de kan relateras till tidens kulturvärden.²⁴ Glesbygdens "vara eller icke vara" kan betecknas som ett högst relevant ämne för många människor. Detta märks inte minst på de debatter som figurerat i olika medier på sista tiden. För att få en djupare kunskap och förståelse till faktorerna bakom denna debatt valde vi att genomföra en fallstudie av utvalda före detta Pajala elever som gick ut nionde klass 1985.

En fallstudie består enligt Sharan B. Merriam av fyra karaktäristika: Den kan sägas vara partikulär, deskriptiv, heuristisk och induktiv.²⁵ Om dessa fyra karaktäristika omsätts till att omfatta denna studie så är den partikularistisk i och med att den fokuserar på en liten utvald grupp ur en specifik kohort i ett mindre samhälle präglad av en specifik problematik och kultur. Den är deskriptiv i den mening att den belyser urvalsgruppen nu och då med avseende på strukturella och kulturella aspekter till utflyttning och återvandring. Den är heuristisk i och med att det finns lite kunskap om ungdomars levnadsvillkor och handlingsutrymme i glesbygd. Den är induktiv på grund av vi inte utgått ifrån några i förväg uppställda hypoteser under arbetet med denna studie.

2.1 Analytisk bakgrund

Det analytiska angreppssättet bygger på en helhetsbild. Detta analytiska angreppssätt har använts och förespråkas av bland annat sociologen Marlis Buchmann i boken "The script of life in modern society"²⁶. Det vill säga att för att kunna förstå en individs handlingar måste man utgå från ett makroperspektiv för att sedan knyta samman det med ett mikroperspektiv. Till detta tillkommer kulturen som ligger som ett filter mellan dessa två perspektiv. Det vill säga: makro – kultur – mikro eller om man så vill: struktur – kultur – aktör.

För att kunna analysera utifrån denna modell bör man se på förändringar inom varje nivå och hur dessa påverkar individers handlingar). Makroperspektivet innebär en studie av strukturer vilket i detta fall innebär samhällsliga förändringar såsom demografi, arbetsmarknad, utbildning, fritid etc. Kulturbegreppet har en mängd olika definitioner men den brittiske antropologen

²⁴ Weber, Max (1978)

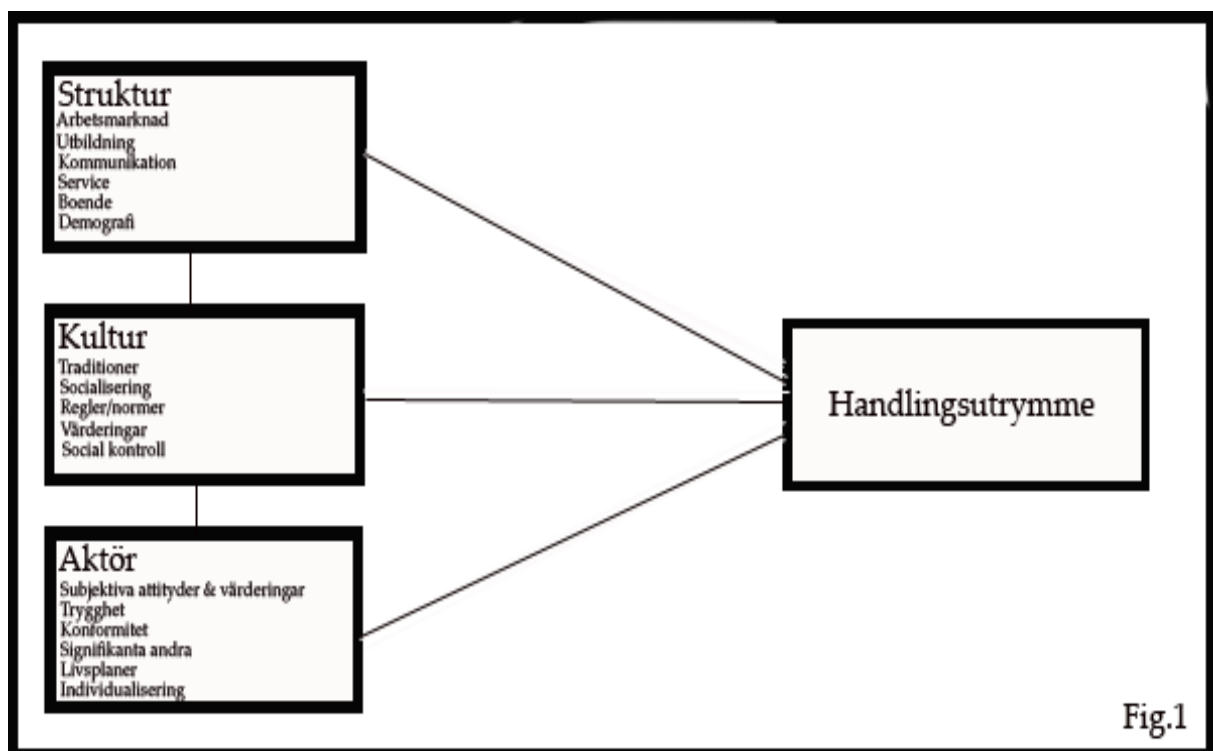
²⁵ Merriam, Sharan.B (1994)

²⁶ Buchmann, Marlis (1989)

Edward B Tylors definition av kultur eller civilisation är den som använts för denna uppsats. Kultur är enligt Tylor:

*"Den komplicerade helhet som innehåller erfarenheter, tro, moralbegrepp, rättsföreställningar, seder och alla övriga färdigheter och vanor en människa har förvärvat som samhällsmedlem."*²⁷

Begreppen i ovanstående definition påverkar den socialiseringsprocess som gör samhällets medborgare till en del av samhället. Vilket leder oss in på aktörsnivån eller mikroperspektivet vilket innebär att man ser på individens faktiska handlande och dennes rationella förklaringar till detta. Begreppen trygghet, konformitet och individualisering är tillsammans med modernitet centrala hörnstenar för skapandet av livsstrategier eller rationella handlingar. För att få en övergripande bild av de frågor och problem som ligger till grund för denna uppsats har ett så kallat begreppsligt ramverk använts. Dessa kan göras antingen grafiskt eller skrivna i text.²⁸ Eftersom dessa ramverk lätt kan bli alltför omfattande och svårtolkade i skriven text har istället ett grafiskt begreppsligt ramverk använts för att beskriva de nyckelfaktorer och huvudteman som ligger till grund för denna uppsats.

Ovanstående ramverk visar tre olika nivåer: En strukturell-, kulturell- och en aktörsnivå.

²⁷ <http://www.ne.se>

²⁸ Huberman. Miles (1994)

- Den strukturella nivån handlar framförallt om utbudet av bostäder, utbildning och arbetstillfällen på den lokala orten dvs. brister eller tillgångar.
- Den kulturella nivån handlar om den sociala sammanhållningen och mentaliteten i kommunen, traditioner, förebilder och integration i samhället.
- Aktörsnivån handlar om individens handlingar och dennes subjektiva uppfattning rörande integration, återvandringsintentioner osv.

Begreppet struktur innefattar den stomme som samhällskroppen är uppbyggd kring. De två tyngsta begreppen inom denna nivå är utbildning och arbetsmarknad. De flesta av informanterna har genom både intervjuer och enkäter påtalat vikten av en god utbildning för att själva kunna hävda sig i ett allt hårdare arbetsklimat. Ökade arbetstillfällen och bredare utbildningsmöjligheter är nödvändigt för att locka tillbaka utflyttare eller få ungdomar att stanna kvar i kommunen. En fungerande infrastruktur med täta och snabba kommunikationsmöjligheter både lokalt och regionalt är en central komponent för att underlätta pendling och social samvaro.

En god service vad det gäller barnomsorg, äldreomsorg och ett varierat utbud av varor och tjänster är något som ett flertal av informanterna nämnt som en viktig faktor i sammanhanget. Boendemiljön är av betydelse för strukturen, dels för att möjligheterna i Pajala borgar för ett mer varierat utbud av boende till en lägre kostnad jämfört med större orter. Demografi handlar om samhällets befolkning vad det gäller ålder och sammansättning. En snedfördelning vad det gäller dessa faktorer kan ha en direkt påverkan på befolkningstillväxt och utflyttningsfrekvens. Traditioner är en del av samhället vilket inte minst kan ses i den speciella mentalitet som präglar Pajala med omnejd.²⁹ I denna studie är det främst machokulturen, eller rädslan hos män att förknippas med allt som är ”knapsu”³⁰ dvs. kvinnligt, som associeras med traditioner men även den sociala kontrollen som skapar trygghet. Men efter årtionden av utflyttning kan även utflyttning i sig klassas in under kategorin traditioner.

Socialisering är också en viktig del i kulturbegreppet då det är denna som formar individerna till de samhällsmedborgare som orten strävar efter. Regler och normer är de verktyg som används för att skapa socialiseringsprocessen. Den sociala kontrollen är en instans för att se till

²⁹ Waara, Peter (1996)

³⁰ Niemi, Mikael (2004)

att socialiseringsprocessen efterföljs och samtidigt det slutgiltiga verktyget för att forma individerna. Gemensamma normer och värderingar är resultatet av denna socialiseringsprocess. Aktörsnivån handlar om det handlingsutrymme som individen uppfattar sig ha inom de gränser som strukturen och den lokala kulturen sätter upp. Det handlar även om de konformitetskrav som samhället förväntar sig av sina medlemmar. Det vill säga i vilken utsträckning individen har möjlighet att avvika från gängse normer.

Trygghet är också en viktig del av aktörsnivån och skapas genom förutsägbarhet och rutiner i vardagen. Dessa har till stor del uppstått genom de inom kulturnivån nämnda beståndsdelarna. En annan viktig del är den inverkan som signifikanta andra, dvs. närstående släkt och vänner (hädanefter refererade till som förebilder), då dessa har en aktiv påverkan på individens handlingar.

Begreppet individualisering handlar om individens ökade krav på att själv skapa sin framtid och hela tiden vara beredd att revidera denna utifrån strukturella möjligheter och begränsningar.³¹

2.2 Urval och urvalskriterier

Befolkningsstatistiken över följande kommuner i Norrbotten mellan åren 1969 – 2004 visar på tämligen negativ utveckling för majoriteten av kommunerna vilket också ligger till grund för valet av kommun.

- Arjeplog = - 28 %
- Arvidsjaur = - 19 %
- Gällivare = - 25 %
- Jokkmokk = -33 %
- Kalix = -3 %
- Kiruna = - 23 %
- **Pajala = - 39 %**
- Älvsbyn = - 1 %
- Övertorneå = - 38 %
- Övertorneå = - 32 %

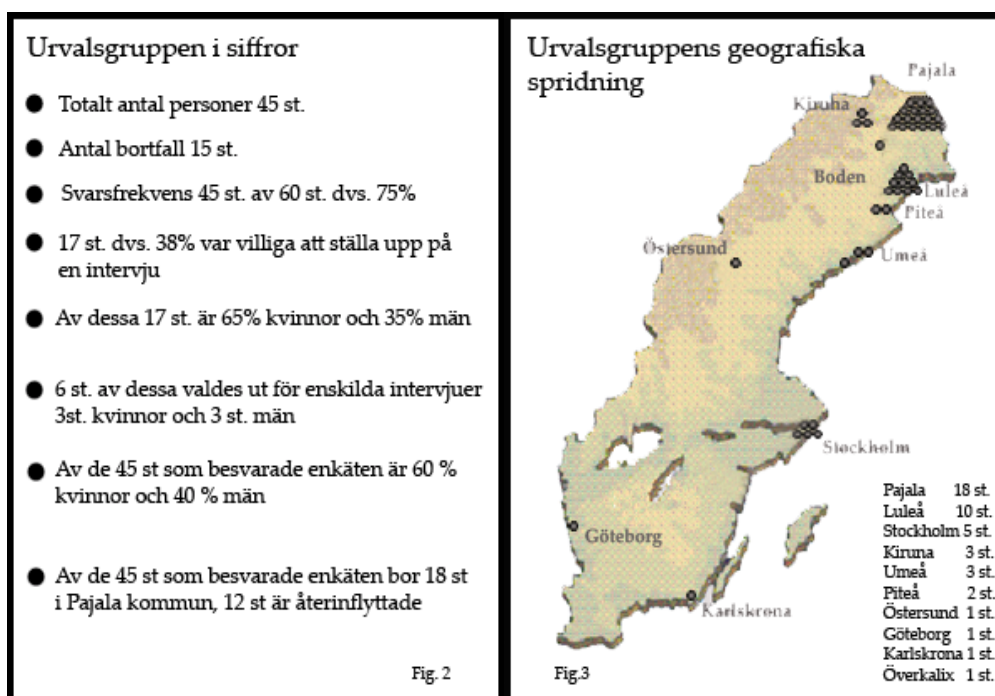
Av norrbottens 14 kommuner är det endast 4 som uppvisar en positiv befolkningstillväxt, samtliga belägna i kustregionen. Pajala och Övertorneå hör till de kommuner hårdast drabbats av den negativa tillväxten. De senaste 34 åren, dvs. efter kommunsammanslagningen 1971, har

³¹ Giddens, Anthony (1996)

Pajalas befolkning minskat med 39 %, vilket är orsaken till valet av denna kommun framför de övriga³². Pajala kommun rymmer tre stycken grundskolor, varav en valdes att ingå i denna studie. Via skolans offentliga registerdata kunde en urvalsgrupp skapas med hjälp av klasslistor från avgångsklass 1985. Det totala antalet i denna grupp blev 60 personer fördelade på tre avgångsklasser. Lokaliseringen av dessa personer skedde med hjälp av skattemyndigheten och de offentliga handlingar som fanns att tillgå.

Ett enkätmaterial skickades ut tillsammans med en förfrågan om att ingå som informant eller respondent i studien. Svarefrekvensen på de utskickade enkäterna visade sig vara god.

Efter en påminnelse hade 45 personer returnerat enkäten, varav 17 visade sig vara öppna för en intervju. Detta innebär en svarsfrekvens på hela 75 %, vilket borgar för en god tillförlitlighet vid analys. Av de 17 stycken som kunde tänka sig att bli intervjuade valdes 6 personer ut för att ingå i uppsatsens kvalitativa del. Valet av dessa baserades på urvalsgruppens nuvarande geografiska spridning som framgår av bilden nedan.³³

Eftersom urvalsgruppens spridning är koncentrerad främst till Norrbotten, valdes majoriteten av intervjupersonerna från dessa områden. Det vill säga: 2 stycken från Pajala, 2 stycken från Luleå. Avslutningsvis valdes 2 personer från Stockholmsområdet i syfte att vidga urvalet och samt få motiv till utflyttningen från länet. De före detta eleverna i den utvalda populationen har

³² <http://www.scb.se>

³³ <http://www.foi.se>

i dagsläget blivit 36 år gamla. Vid tiden för denna uppsats är det 20 år sedan de gick ut grundskolan för att möta arbete eller gymnasiestudier. Många av de nyckelövergångar eller vägshål som påverkar livsval och flyttfrekvens är idag passerade, vilket förklarar varför just födelsekohort 1969 valdes som empiriskt underlag framför övriga årskullar. Det hade givetvis inte haft någon betydelse om urvalsgruppen varit födda ett, eller ett par, år tidigare eller senare. Orsaken till att det blev just de födda 1969 var till stor del av praktiska skäl då SCB:s statistik endast sträcker sig från slutet på 60-talet och framåt. Flyttfrekvensen är tydligt relaterad till ålder, något som klart framkommer i de kohortanalyser som utförts. Kohortanalyserna utgår från befintlig SCB-statistik, och innebär att kohorten, eller årskullen, följs år för år för att se hur kohortens storlek förändras över tid. Visserligen så visar förändringarna inte enbart in- och utflyttning utan även dödsfall. Antalet avlidna i urvalsgruppen är dock så få till antalet (2 st.) att det inte påverkar helhetsresultatet. Utöver detta så kan man inte med säkerhet säga att det rör sig om exakt samma individer då det kan förändras beroende på in- och utflyttning under kontrollperioden.

Resultatet av dessa analyser kan sedan användas för att visa generella demografiska mönster. Förändringar i Pajalas befolkningstillväxt har jämförts med Luleå befolkningstillväxt. Detta på grund av att Luleå är det enskilt största upptagningsområdet för de utflyttade i urvalsgruppen. Ytterligare en jämförelse visade skillnaden i storlek mellan kohort 1969 och de fem år äldre föregångare, eller förebilderna, som finns i födelsekohort 1964. Denna analys utfördes för att visa på den effekt som dessa föregångare rimligtvis bör ha haft på den yngre generationens attityder och värderingar till sin uppväxt kommun. Resultaten från dessa analyser kommer att redovisas mer utförligt senare i denna studie.

2.3 Instrumentering

Den kvantitativa delen består förutom kohortanalyserna av en enkätstudie³⁴ som omfattar de tre utvalda avgångsklasserna i Pajala (dvs. födda 1969). Enkäten utgår från en tidigare studie som utformats av SCB.³⁵ Enkäten har dock justerats för att även behandla de som stannat kvar eller återinflyttat till sin uppväxtkommun. Enkätfrågorna är av semistrukturerad typ vilket innebär att det förutom fasta svarsalternativ också finns ett antal öppna frågor. Frågor av fast karaktär innebär att respondenten har möjlighet att välja ett alternativ bland flera givna. Detta gör

³⁴ *Se bilaga.1*

³⁵ *Johansson, Sandberg (2004)*

frågorna mer lättbesvarade och lättare att sammanställa. De öppna frågorna ger respondenten ökad möjlighet att själv formulera sitt svar vilket ger mer utrymme för kvalitativa aspekter.

Antalet enkätfrågor har begränsats för att materialet inte ska vara alltför omfattande och svårbearbetat. Facktermer och svårbegripligt språk har uteslutits för att undvika missförstånd och feltolkningar av frågorna.³⁶ Syftet med enkätmaterialet har varit att finna informanter för de enskilda intervjuerna samt att besvara generella frågor rörande bakgrund, familjesituation, flyttningsmönster osv. Det totala antalet enkäter som skickades ut rörde sig om 60 stycken. Statistikprogrammet SPSS har använts för sammanställning och analys av resultaten.

För att få en mer djupgående förståelse för de bakomliggande faktorerna till människors handlingsstrategier, värderingar och attityder till sin hemkommun har enskilda intervjuer använts. Intervjuerna fungerar som ett komplement till det kvantitativa resultatet från enkäten och återges i form av citat. Denna kvalitativa del av uppsatsen utgörs av 6 intervjuer. Intervjumallen³⁷ som ligger till grund för intervjuerna utformades efter olika teman som innefattade frågor kring bakomliggande orsaker till utflyttning. Intervjuerna var av halvstrukturerad natur, vissa frågor var av fastare karaktär medan andra gav mer utrymme för följdfrågor. Samtliga intervjuer utfördes hemma hos informanterna och varade mellan en till en och en halv timme. En bandspelare användes för dokumentation och resultatet skrevs ordagrant ner. 3 st. kvinnor och 3 st. män ingick i intervjustudien.

2.4 Forskningsetiska överväganden

I all forskning som involverar människor finns en rad etiska aspekter att ta hänsyn till. För att upprätthålla dessa aspekter har arbetet med denna uppsats kantats av en rad etiska överväganden. Urvalet i denna uppsats har baserats på offentliga registerdata från SCB, skattemyndigheten och den utvalda grundskolan i Pajala kommun. De informanter och respondenter som utgör urvalsgruppen är alla myndiga och har haft samma möjlighet att själva ta ställning till sitt deltagande. De som frivilligt valt att delta har gjort det utan någon som helst ersättning.³⁸ Alla inblandade har blivit informerade om uppsatsens syfte och relevans, samt vilka personer som tagit del av utlämnad data³⁹. Urvalsgruppens konfidentialitet har garanterats på så sätt att respektive svar eller uttalande inte kan härledas till enskild person eller enkät. Studiens

³⁶ Körner, Svante, Wahlgren, Lars (1998)

³⁷ Se bilaga 2.

³⁸ Birgitta Forsman (1997)

³⁹ Gustavsson, Bengt, Herméren, Göran, Petterson, Bo (2005)

deltagare har också informerats om sin rätt att avbryta sin medverkan när de själva vill. De enskilda intervjuerna har återgivits med personens egna ord i form av citat för att undvika feltolkningar och missförstånd. Samtliga intervjupersoner som figurerar i uppsatsen har fingerade namn med hänsyn till integriteten.

Arbetet med denna uppsats har även kantats av en rad etiska överväganden vad det gäller metoden. Hur ska forskaren på ett etiskt och moraliskt korrekt sätt hitta svaren utan att på ett eller annat sätt riskera att utsätta informanter eller respondenter för brister i konfidentialitet? Några garantier för detta finns inte, framför allt då studien har sin grund i ett mindre samhälle. Resurser har dock lagts ner för att minimera risken för detta. Möjligheten att inte nämna vilken ort det rör sig om eller byta namn på den berörda orten kan var ett alternativ. Detta skulle dock föra med sig att reliabiliteten/validiteten skulle kunna ifrågasättas då möjligheterna för en replikation av studien skulle minska.

Den metod som använts har inneburit att orten visserligen nämns vid namn, men den berörda skolan har inte namngivits. Pajala är visserligen en litet samhälle men kommunen har ett flertal grundskolor. Med tanke på att det inte rör sig om en specifik klass utan ett urval i en födelsekohort torde vi ha eliminerat de flesta möjligheterna till spårning av enskilda individer i studien.

2.5 Tillförlitlighet och representativitet

Då denna studie i likhet med andra kvalitativa studier är kontextbunden och beroende av individuella faktorer är en exakt replikation i det närmaste omöjlig att genomföra. Det beror på att de kontextbaserade förhållandena hela tiden förändras. Detta förhindrar dock inte att en likartad studie skulle kunna genomföras med ett liknande resultat då enkätmall och intervjumall bifogas som bilagor. Studien är också till stora delar av retrospektiv karaktär.

Det är med andra ord informanternas minnesbilder och subjektiva uppfattningar som ligger till stor grund för resultatet. Det innebär också dessa uppfattningar kan skilja sig från de faktiska förhållandena i samhället under denna period. För att öka representativiteten valdes därför en kombination mellan en kvantitativ och en kvalitativ ansats.

Studien kan dock sägas vara valid i och med att den mäter det som den är avsedd att mäta. Att dra några generella slutsatser utifrån detta urval är dock inte tanken. Däremot kan resultatet tyda på vissa mönster som är generella just för den utvalda kohorten eller årskullen.

Reliabiliteten kan även ha påverkats under intervjuerna då det inte är helt ovanligt att informanter bidrar med svar som de tror intervjuaren är ute efter. Detta torde dock inte påverka undersökningen i någon högre utsträckning. Bortfallet i enkäterna kan också räknas till en fråga om representativitet.

3. Teoretisk grund

Den teoretiska ramen för detta arbete utgår från tidigare forskning inom området ungdom och glesbygd. Här är det framför allt Peter Waaras forskning som använts i syfte att belysa vuxenblivandet och den speciella Tornedalska kulturens möte med moderniteten⁴⁰. Aleksandra Åhlunds forskning har nyttjats för att belysa olika anpassningsstrategier vid integrering, samt vilka krafter som påverkar individen vid en migration⁴¹. Aileen Stockdales studie används i jämförande syfte då den i mångt och mycket bygger på ett likartat problemområde⁴². Utöver detta så har relevant teori valts utifrån uppsatsens syfte och problemställning. Den brittiske sociologen Anthony Giddens har främst använts för att förklara begrepp som modernitet, trygghet, reflexivitet, struktur och handling⁴³. Ulrich Becks teorier om risksamhället har nyttjats för att beskriva begreppen avtraditionalisering och individualisering⁴⁴.

3.1 Tidigare forskning

Forskning inom området glesbygd/ungdom är fortfarande en relativt outforskad del av sociologin. Den befintliga forskning som gjorts rörande ungdomars livsvillkor är främst kvantitativ och baserad på ungdomar i större städer. Det finns emellertid en del lysande undantag som berör ämnet ungdomar i glesbygd. Ett exempel på detta är ungdomsforskaren Peter Waaras bok ”*Ungdom I gränsland*” vilken har varit en stor inspirationskälla för skapandet av denna uppsats. Men det har pågått och pågår fortfarande forskning inom detta område även på ett globalt plan.

Sociologen Aileen Stockdale har forskat i problematiken med utflyttning från den skotska glesbygden. I hennes resultat framkom det ett mönster som verkar vara tämligen generellt vad det gäller glesbygdens avfolkning. Problematiken är inte specifik svensk eller skandinavisk utan gemensam för hela Europa. Den största skillnaden är att i Skandinavien är avstånden till större orter mycket större än vad de är i övriga Europa. Stockdales forskning visar på svårigheterna med att flytta tillbaka till sin ursprungskommun efter en tid i en större kommun.

Detta pga. att dessa individer som flyttat assimilerats in den nya kommun så pass mycket att steget att flytta tillbaka skulle bli lika svårt som den ursprungliga flytten.⁴⁵

⁴⁰ Waara, Peter (1996)

⁴¹ Åhlund, Aleksandra (1985)

⁴² Stockdale, Aileene (2004)

⁴³ Giddens, A (1984, 1996, 1999)

⁴⁴ Beck, Ulrich (2000)

⁴⁵ Stockdale, Aileene (2004)

Eftersom det uppstår en skev åldersfördelning på glesbygdsbefolkningen i och med att de yngre flyttar ut och de äldre, in påverkas även barnafödandet vilket i sin tur leder till stängda skolor och minskad kommunal service. I Stockdales undersökning visade det sig att ca.70 % av utflyttarna flyttade på grund av möjligheterna till vidareutbildning. 18 % av utflyttarna uppgav arbetsbrist på hemorten som skäl.

Många av dessa flyttade inte heller på grund av en egentlig arbetsbrist utan mer för att de hade tröttnat på korttidsjobb och vikariat. En del av dessa återgick senare till studier för att öka på möjligheterna för mer kvalificerade jobb (dock ej i hemkommunen). Endast 6 % flyttade från glesbygden med vantrivsel som det primära skälet, av dessa var samtliga informanter kvinnor.⁴⁶

3.2 Struktur och handling

Den brittiske sociologen Anthony Giddens menar i sin struktureringsteori att samhället som existens inte utgörs av i förväg givna objekt. Samhället produceras och reproduceras istället över tid och rum av handlande aktörer i deras sociala praxis. Den sociala praxisen, dvs. vårt handlande, är det som förverkligar och förkroppsligar strukturer. För att undvika att den sociala strukturen får företräde framför aktören införs en aktör som vanligtvis är kunnig i sitt handlande. Enligt Giddens finns det tre nivåer av kunskap: *praktiskt medvetande*, *diskursivt medvetande* och *omedvetna motiv*. Denna kunskap uttrycks genom det praktiska medvetandet. Med det menas att människor kan t.ex. köra en bil, utan att för den skull ha teoretisk kunskap om hur bilen fungerar.

Denna kunskap uttrycks sällan uttryckligt utan handlingarna är satta i rutin och kan betraktas som informella regler. När människor tydligt kan ge en teoretisk förklaring till vad som händer när vi t.ex. bromsar bilen, då kan de ge en diskursiv förklaring.⁴⁷

Den diskursiva reflektionen över handlingen innebär att människan kan förändra sitt handlingsmönster. Mellan det praktiska och det diskursiva medvetandet är övergången relativt flytande, medan det finns en barriär mellan dessa och de omedvetna motiven. Eftersom alla handlingsmotiv inte kan äga rum på en medveten nivå använder sig Giddens också av en omedveten nivå. De omedvetna motiven döljer den kunskap som är bortträngd ur

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Giddens, Anthony (1984)*

medvetandet. Dessa tre nivåer är alla viktiga, men för att kunna få en förståelse för det sociala livet är det praktiska medvetandet mest betydelsefullt då detta visar på att det inte går att utesluta aktören då denne bevarar och reproducerar det sociala livet. Huvudbegreppen som Giddens använder sig av inom struktureringsteorin är följande: aktör, handling, makt, struktur, system och strukturernas dualitet⁴⁸.

Det är handlingen i sig som blir viktigast, inte personen som utför själva handlingen. Handling ska inte ses som ett enskilt agerande utan som ett flöde utan varken början eller ett slut, med andra ord en strukturingsprocess. Individens handlingar utförs ofta på den praktiska nivån, vilket innebär att de utför medvetna handlingar, som påverkats av aktörens kunnande. Människan har alltid olika val att göra inför varje handling. Om man utgår från begreppet ”det praktiska medvetandet” kan varje individ reflektera, påverka sina beslut och därmed handla annorlunda. Det är individens mål som påverkar dennes val av handling. Människan handlar alltså utifrån sina tillägnade kunskaper för att nå bestämda mål⁴⁹.

Huruvida dessa kunskaper är korrekta eller inte har ingen betydelse men det ger en rationell förklaring till agerande i den bestämda situationen. Genom sin reflexivitet försöker aktören att reglera systemet. Antingen för att bevara systemet eller för att försöka förändra det genom sina handlingar vilket kan leda till oavsedda konsekvenser. Giddens hävdar dock inte att människan har total valfrihet, utan ger oss snarare en möjlighet att förstå hur aktörerna påverkas av olika faktorer samtidigt som de har friheten att välja. Ett mönster där handlingarna produceras och reproduceras definierar Giddens som ett socialt system.

Strukturen kännetecknas av att den inte ”är” utan skapas av en handlande aktör. Till skillnad från sociala system så finns det inte ett handlande subjekt i strukturbegreppet⁵⁰. Enligt Giddens finns strukturer endast i handlingen och i våra minnen när vi begrunder diskursivt över en tidigare genomförd handling. I och med att regler och resurser förankras hos aktören (i dennes handlingar) och inte i strukturen, så begränsas inte aktörernas handlingar. Vilket leder in oss på begreppet strukturdualitet då Giddens med sin struktureringsteori visar på det ömsesidiga beroendet som struktur och aktör har av varandra vilket tillsammans utgör en dualitet. Förenklat kan man säga att människan stiftar (via handlingen) t.ex. regler och resurser vilka de använder i sitt sociala liv. När reglerna och resurserna tillämpas, upprätthålls den sociala

⁴⁸ Giddens, Anthony (1984)

⁴⁹ Giddens, Anthony, (1984)

⁵⁰ Ibid

praxisen (struktureringsprocessen). Genom denna fortlöpande struktureringsprocess återskapas sociala system över tid och rum⁵¹.

⁵¹ *Ibid*

3.3 Modernitet och individualisering

För att förstå den process som gör människor mer eller mindre fast förankrade i ett samhälle bör man först behandla några av de begrepp som har med det moderna sociala livet att göra. Modernisering innebär enligt Ulrich Beck en rad förändringar inom arbete och organisation samt tekniska innovationer inom industri och produktion. Men begreppet står också för förändringar i en rad andra områden exempelvis värderingar, normer, livsstilar, makt-, familje- och samhällsstrukturer. Det vi idag kallar för moderniteten har föregåtts av en rad samhälleliga förändringsprocesser. Urbanisering, industrialisering och sekularisering är några av de faktorer som bidragit till drastiska förändringar i människors sätt att förhålla sig till sina egna livsprojekt och till omvärlden.⁵²

Detta har inneburit att samhället avtraditionaliserats, vilket innebär att *"de källor ur vilka livet hämtar sin visshet"*⁵³ har förändrats. Beck menar att den ökade sociala och ekonomiska rörligheten har gjort att klassamhällets gränser blivit diffusa. De sociala och ekonomiska skillnaderna har givetvis inte försvunnit, snarare tvärt om, men de har i en allt större utsträckning individualiserats. Detta förhållande kan delvis förstås med hänvisning till att rationaliseringsprocessen inom industrin gjort att industriproduktionen minskar i betydelse som arbetsmarknad, men också genom den avtraditionalisering och kulturella friställning som moderniseringsprocessen i sig gett upphov till att de tidigare klasserna försvunnit eller snarare suddats ut.⁵⁴

Klasskillnader har istället blivit individualiserade. Denna individualisering har medfört att enskilda individer inte längre kan åberopa yttre orsaker till sina livsval utan att ansvaret till syvende och sist ligger hos sig själv. Det livsförlopp som tidigare var predestinerat ligger nu i individens egna händer. Det som tidigare var kollektivt har övergått till individuella livsöden. Detta leder oss osökt in på Giddens teorier om modernitetens följder som påminner, om inte helt så till stora drag, om Becks teorier om risksamhället. Ett av de tydligaste dragen som skiljer moderniteten från tidigare perioder är enligt Giddens dess extrema dynamik.

Denna dynamik kan förklaras genom de allt snabbare och mer djupgående sociala förändringarnas påverkan på existerande sociala praktiker och beteendemönster.⁵⁵ Det vill säga

⁵² Beck Ulrich (2000)

⁵³ Ibid. sid 29.

⁵⁴ Beck Ulrich (2000)

⁵⁵ Giddens, Anthony (1999)

att de strukturella förändringar som moderniteten medfört och som fortfarande sker påverkar samhällsmedborgarnas handlingsutrymme såväl lokalt som globalt.

3.4 Globalitet och reflexivitet

Modernitetens globala spridning är en ständigt pågående relation mellan tidsrummets uttjning och föränderligheten hos lokala förhållanden och aktiviteter. Globaliseringen är dialektisk i sin karaktär på grund av att en händelse i ena änden av en uttjnd relation skapar en motsatt händelse i andra änden. Genom medias ökade globalisering blir en mängd miljöer synliga för den som orkar ta in relevant information. Media bidrar med en slags "collageeffekt" som förstärker bilden av livsstilsvalens mångfald. Det ger även tillgång till miljöer som tidigare varit oåtkomliga, vilket innebär att gränser suddas ut och förstärker den differentiering och fragmentering som finns i samhället. Det lokala ersätts med det globala, och vårt själv genomgår en förvandling⁵⁶.

Denna förvandling är reflexivt organiserad, vilket innebär att vi som individer hela tiden måste vara beredda på att revidera vår uppfattning om livsval. För att få vägledning i dessa val tar vi hjälp av olika experter (vilket Giddens refererar till som expertsystem) till vilka vi sätter vår tillit. Denna tillit baseras på rutiner som gör att individen kan lita på sin omgivning och känna sig trygg i handlande gentemot andra individer och samhället i stort⁵⁷. Detta kan återkopplas till Becks resonemang om samhällets avtraditionallisering, dvs. att individen söker råd och kunskap från andra källor än som tidigare från den närmsta sfären och sätter sin tillit till den informationen. Tilliten fungerar även som en skyddsmekanism gentemot en existentiell ångest, samt hot och faror i vår miljö. Rutinerna formar en struktur för existensen genom att skilja det som är, från det som inte är. Detta är grunden för det som Giddens kallar den ontologiska eller grundläggande tryggheten vilken har en aktiv påverkan för vårt identitetsskapande.

Tryggheten utvecklas genom en kärleksfull uppmärksamhet från våra omsorgspersoner, vilket gör vår självidentitet direkt kopplad till andras uppskattning. Vår självidentitet är inte något givet som ett resultat av kontinuitet i individens handlingsprogram, utan något som rutinmässigt måste skapas och bevaras genom individens reflexiva handlingar⁵⁸.

3.5 Kultur och mentalitet i Tornedalen

⁵⁶ Giddens, Anthony (1999)

⁵⁷ Giddens, Anthony (1996)

⁵⁸ Giddens, Anthony (1999)

I boken ”*Ungdom i gränsland*”⁵⁹ beskriver Peter Waara den speciella mentalitet som råder i Tornedalen. Waara menar att denna mentalitet är präglad av specifika historiska, sociala och kulturella förhållanden. Det handlar om en speciell ”allt eller inget” mentalitet som återfinns inom olika livsområden. Antingen accepteras man eller också stöts man ut, en tillvaro mitt emellan skapar spänning och problem. Könrollerna är traditionella och befolkningens umgängesformer är direkta och präglade av ett tyst samförstånd. Historien lever kvar i vardagen, detta sker enligt Waara på grund av samhällets avlägsna, sociala, kulturella och strukturella position. Ungdomarna har vuxit upp och inordnats i hembygdens kultur. Utifrån de kunskaper de förvärvat genom denna integration i lokalsamhället gör de sina val som bland annat kan handla om huruvida det är möjligt eller inte att bo kvar i uppväxtkommunen⁶⁰.

3.6 Ungdomars vuxenblivande

Vuxenblivandet handlar enligt Waara dels om lokala villkor och ideal, men också om globala perspektiv och visioner. Dessa faktorer har sin grund utanför individens lokala förankring, sociala arv och kulturella erfarenheter. Det lokala och globala samverkar med varandra i ungdomarnas vuxenblivande. Tidigare var det i huvudsak de lokala normerna och värderingarna som dominerade ungdomarnas omvärldsbild. Enligt Waara gäller inte detta i lika hög grad längre. Nya perspektiv och erfarenheter har tillsammans med ett allt rörligare socialt nätverk och influenser från massmedia försett ungdomarna i Tornedalen med kunskaper som ifrågasätter de lokala traditionella idealen⁶¹.

Waara menar också att det inte finns tillräckligt utrymme i den lokala miljön för alla önskemål om självförverkligande, oavsett om det gäller fritidsintressen eller framtida yrkesbanor. Det moderna samhället innebär ett nytt sätt att förhålla sig på och detta leder i sig till nya villkor för vuxenblivandet. Men integrationsprocessen och skapandet av identiteten påverkas inte bara av de nya villkoren och förhållningssätten utan också av ett återskapande av de grundläggande sociala och kulturella förhållanden⁶².

3.7 Anpassningsstrategier

⁵⁹ Waara, Peter (1996)

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

Sociologen Aleksandra Åhlund tar i sin bok ”Skyddsmurar”⁶³ upp invandrarnas anpassningsstrategier i Sverige. Mycket av problematiken som dessa invandrare står inför då de flyttat till Sverige påminner om de problem som människor överhuvudtaget står inför när de lämnar hembygden för att möta en ny bostadsort. När Åhlund talar om anpassningsstrategier ser hon detta som ett uttryck för samspelet mellan krafterna ”bakifrån” och ”framifrån” i invandrarnas totala situation. Beroende på hur detta samspel upplevs och uppfattas påverkas de olika grupperna av invandrare på olika sätt vilket också leder till varierande anpassningsstrategier. Krafterna ”bakifrån” handlar enligt Åhlund om den bindning som invandrarna har till sitt hemland. Denna bindning handlar först och främst om att invandrarna förbereder sig för att återvända, exempelvis genom att bygga hus eller säsongsarbeta. Krafterna ”bakifrån” handlar också om sociala nätverk och relationer som invandrarna har till sitt hemland. Dessa relationer upprättas och förnyas hela tiden i syfte att möjliggöra återvändandet⁶⁴.

Utöver en materiell bindning till hemlandet så har invandraren också en ideologisk förankring som verkar bakifrån. Krafterna framifrån handlar främst om invandrarens position i det nya landets makthierarki. Det underläge som invandraren känner som nykomling i ett främmande land kan leda till olika typer av försvar. Detta försvar handlar om invandrarnas olika sätt att förhålla sig till omvärlden och betecknas som skyddsmurar enligt Åhlund. Murarna utvecklas i syfte att markera och försvara invandrarnas intressen. De skyddar med invandrarna mot kraven från en främmande kultur och verkar på samma gång som identitetsbevarande.

Invandrare kan också utveckla skyddsmurar som ett försvar och en protest mot diskriminering och rasism. Åhlund menar att skyddsmurarna kan kapsla in och förstärka olika former av traditionellt beteende som baserats på en utveckling av hemlandets värdestrukturer. Invandraren är en minoritet i det nya landet och känner i och med detta ett krav på anpassning till den nya kulturen, samtidigt som det finns ett krav på att bevara den gamla kulturens värdesystem. Denna balansgång innebär att invandraren tvingas begrunda vem han är och vad han kan identifiera sig med. Resultatet av detta kan ses som en förstärkning av kulturell identitet. Styrkan av denna förstärkning varierar och beror på kulturkonflikten och kulturdistansen⁶⁵.

⁶³ Åhlund, Aleksandra (1985)

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

Summan av dessa teoretiska perspektiv ger en bild av vad som påverkar Pajalas ungdomars val och handling. Enligt struktureringsteorin är varje handling ett flöde utan varken början eller slut dvs. en struktureringsprocess. Individen kan försöka påverka denna process genom sin reflexiva förmåga. Detta kan göras genom att antingen bevara eller förändra det rådande systemet. Aktören har således inte någon total valfrihet utan påverkas av sociala och strukturella faktorer. Ett exempel på detta kan ses i Pajalas utflyttningsfrekvens. De unga reproducerar sina äldre föregångares handlingar med avseende på flyttmönster och utflyttningsfrekvens.

På grund av den senaste tidens ökade individualisering är aktörens livsval inte längre predestinerat. Detta innebär att ansvaret för varje handling i mångt och mycket ligger på individen själv. Det som tidigare var i det närmaste självklart gäller inte längre. Aktören måste hela tiden vara beredd på att revidera sin uppfattning om samhället och dess förutsättningar. Miljöer som tidigare varit relativt svåråtkomliga har via globaliseringen ersatt det lokala med det globala. Detta förstärker enligt Giddens bilden av livsstilsvalens mångfald. Globaliseringen erbjuder också nya perspektiv och erfarenheter som tillsammans med ett allt rörligare socialt nätverk bidrar till nya kunskaper som ifrågasätter gamla traditioner och ideal enligt Waara. För urvalsgruppens del är detta en sanning i allra högsta grad då majoriteten av informanterna hävdar att de gamla lokala normerna och värderingarna försvagats avsevärt. Pajala har med andra ord avtraditionaliserats avsevärt som ett led i moderniseringsprocessen.

De unga i Pajala söker i likhet med de flesta andra unga efter självförverkligande i form av studier eller arbete. Skillnaden mellan Pajalas ungdomar och de ungdomar som är bosatta på större orter handlar enligt Waara om ett bristande utrymme i den lokala miljön när det gäller önskemål om självförverkligande. Detta medför att de unga mest sannolikt väljer att lämna Pajala i sin strävan efter detta. Första flytten går ofta till en större närliggande kommun där det finns någon form av anknytning till hemorten. Detta underlättar skapandet av nya relationer och möjliggör en eventuell återflytt. Åhlund kallar detta för ”krafter bakifrån”.

Vid integreringen på den nya orten är det inte heller ovanligt att man utvecklar olika identitetsbevarande försvar. Detta försvar kan innebära en förstärkning av olika former av traditionellt beteende som baserats på en utveckling av hemortens värdestrukturer. Åhlund kallar detta för ”krafter framifrån”.

4. Resultat

I detta kapitel redovisas en översikt av Pajalas samhällsstruktur och demografi. Därefter följer resultaten av de utförda kohortanalyserna med avseende på utflyttningsfrekvens. Dessa visar på skillnaden i flyttfrekvens mellan födelsekohort 1969 och de fem år äldre föregångarna i kohort 1964. Sedan följer en jämförelse mellan Pajalas, och referensorten Luleås befolkningsutveckling under åren 1969 – 2004. Sedermera redovisas relevanta resultat av den genomförda enkätundersökningen. Avslutningsvis följer en kort presentation av de informanter som medverkar i uppsatsens kvalitativa del, samt delar av de intervjuer som utförts i form av citat.

4.1 Pajalas Samhällsstruktur och demografiska förhållanden

Historiskt sett har Pajalas ekonomiska bas utgjorts av gruvnäringen som, under vissa perioder, var väldigt framgångsrik. Denna verksamhet pågick under närmare 200 år innan den gick i graven i mitten av artonhundratalet⁶⁶. Efter denna era var det framförallt jordbruk, fiske och skogsnäringen som stod för sysselsättningen i kommunen. Så sent som på 1940 talet var Pajala fortfarande en stor jordbruksbygd⁶⁷. Jordbrukets betydelse för kommunen har dock minskat sedan dess. Skogsnäringens rationaliseringar har också medfört att ett stort antal arbetstillfällen försvunnit. Idag står dessa näringsgrenar för cirka 6 % av arbetstillfällena i Pajala, att jämföra med 2 % för både länet och riket⁶⁸. Näringslivet i Pajala består till största delen av småföretag. De dominerande branscherna har under senare år varit elektronikindustri, skogsbruk och träförädling⁶⁹.

De flesta förvärvsarbetande i kommunen (cirka 44 %) arbetar idag inom den offentliga sektorn vilket är något fler än både läns- och riksgenomsnittet. Men även inom detta område har det varit nedskärningar då ett flertal myndigheter och statliga bolag gjort stora nedskärningar och omstruktureringar vilka även dessa slagit hårt mot kommunen. Antalet arbetssökande i Pajala var i mars 2005, 19 % i åldersgruppen 20 – 64 år.

Av dessa var 9 % öppet arbetslösa och 10 % sysselsatta i olika arbetsmarknadspolitiska program. Motsvarande siffror för hela riket var vid samma tidpunkt 4 % öppet arbetslösa respektive 2 % sysselsatta i arbetsmarknadspolitiska program. I klartext innebär detta att Pajala har en arbetslöshet som är mer än tre gånger så stor som övriga landet. Mellan åren 1985 (dvs. det år

⁶⁶ <http://www.pajala.nu>

⁶⁷ *Ibid*

⁶⁸ <http://www.pajala.se>

⁶⁹ *Pettersson, Björn (2002)*

då urvalsgruppen gick ut niondeklass) och 2003 har antalet sysselsatta i kommunen minskat med ca.37 % att jämföra med rikets 4,4%⁷⁰. Majoriteten av de arbetsökande består av män och även här ligger Pajala en bra bit över genomsnittet både på läns- och riksnivå⁷¹.

Som en följd av den stora utflyttningen och de låga födelsetalen har kommunen en skev befolkningsammansättning. Pajalas medborgare blir allt äldre och kommunen kan idag uppvisa den nästa äldsta befolkningen i landet. Sedan 1969, då urvalsgruppen föddes, har andelen äldre i kommunen nästan tredubblats. 1969 var andelen personer över 65 år cirka 11 % vilket var under riksgenomsnittet. 2004 hade andelen stigit till 28,5 %. Detta kan jämföras med länet och riket som under samma perioder låg på 18,9 % respektive 17,2 %.⁷² I åldersintervallet 18 – 64 år, dvs., arbetsför ålder har könsfördelningen under perioden 1969 – 2004 legat tämligen konstant, män cirka 55 % och kvinnor 45 % vilket innebär cirka 1,22 man per kvinna. Det är med andra ord även här frågan om en skev fördelning som ligger över läns- och riksgenomsnittet. Om man istället tittar på åldersgruppen 18 – 29 år (vilket är den mest flyttningsbenägna gruppen) så är det frågan om avsevärt större skillnader, cirka 1,43 man per kvinna.

1969 föddes det 128 barn i kommunen, 2004 var antalet nyfödda i Pajala halverat. Barn i åldersintervallet 0 – 17 år, dvs. hemmavarande barn, var vid urvalsgruppens födelseår (1969) 3575 till antalet, 2004 har antalet barn i kommunen i samma åldersintervall minskat till 1330 stycken⁷³. Pajala är en till ytan stor kommun innefattande ett stort antal byar utspridda över 8000 km² samtidigt som det är glest befolkat vilket betyder att det bor mindre än 0,9 personer per kvadratkilometer.

Boendet är generellt sett bättre än riksgenomsnittet då många har egna hus och dessutom färre boende i varje hushåll jämfört med riksgenomsnittet⁷⁴. Enligt information från den berörda gymnasieskolan kunde kommunen under åren 1985-1990 erbjuda utbildningar inom samhällsvetenskap, naturvetenskap, teknik, ekonomi, och humaniora. Det sista året på natur- och teknisklinje lästes dock i Luleå.

I Pajala fanns även ett antal mer praktiskt inriktade linjer så som verkstadsteknik, plåt och svetsmekanik, fordonsmekanik, installationselektronik, 1-årig pälsdjursproduktion samt en 2-

⁷⁰ <http://www.bd.lst.se>

⁷¹ Petterson, Björn (2002)

⁷² <http://www.scb.se>

⁷³ Ibid

⁷⁴ Petterson, Björn (2002)

årig hantverkarutbildning. 1986-87 utökades utbudet till att omfatta även social service, distribution och kontor samt en mer praktiskt inriktad el-tele teknisk utbildning. Mellan åren 1987-90 tillkom en 2-årig vårdutbildning, specialkurser inom turistservice samt varuhantering och kontorservice. Någon procentuell fördelning över hur många av eleverna som läste teoretiska respektive mer praktiska utbildningar fanns inte att tillgå förrän läsåret 1989-90. Elevförteckningen för detta läsår visade att cirka 55 % av Pajalas gymnasieelever valde de mer studieförberedande teoretiska gymnasieprogrammen.

Någon högre eftergymnasial utbildning erbjöds inte i Pajala under åren 1985-90⁷⁵. Idag uppvisar Pajalas befolkning den lägsta andelen med eftergymnasial utbildning i landet. Det är till största delen kvinnor som väljer att läsa vidare efter avslutad gymnasieutbildning⁷⁶. Gymnasieskolan i Pajala har i dagsläget fyra teoretiska och fyra yrkesinriktade program samt komvux. I samarbete med Luleå och Umeå universitet arrangerar kommunen dessutom universitetskurser. Dessa högskoleutbildningar utgörs till största delen av distansstudier vilket innebär att urvalet av utbildningar är kraftigt begränsat⁷⁷.

Trots att ett flertal butiker i Pajala kommun stängts sedan mitten på åttiotalet så har majoriteten av befolkningen (59 %) mindre än 2, 5 km till närmaste livsmedelsbutik, 24 % har dock mer än 10 km. Pajalakommuns kostnader för att upprätthålla en hög servicenivå ligger även på denna punkt högre än både läns- och riksgenomsnittet.

Det är i synnerhet äldrevården och grundskolan som står för de största kostnaderna⁷⁸. När det gäller äldrevården är det en rimlig slutsats att kostnaderna har sin grund i den stora andelen äldre i kommunen. Kostnaderna för grundskolan har mest sannolikt uppstått på grund av det, förhållandevis, begränsade elevunderlaget utspritt över en stor yta med långa avstånd mellan orterna vilket medfört fler skolor eller skolskjutsar och därmed högre totalkostnader. Pajala har bussförbindelse till Luleå, Gällivare, Kiruna och Haparanda samt även till byarna inom kommunen. Sedan några år tillbaka finns även daglig flygförbindelse med Luleå⁷⁹. Med tanke på Pajalas relativt begränsade befolkningsunderlag så finns det idag en hel del idrottsanläggningar att tillgå i kommunen. Pajala kommun kan ståta med ridhus, motocrossbana och utomhusbassänger.

⁷⁵ *Leastadiusskolans elevförteckning (1985-1990)*

⁷⁶ *Petterson, Björn (2002)*

⁷⁷ <http://www.pajala.se>

⁷⁸ <http://www.bd.lst.se>

⁷⁹ <http://www.pajala.nu>

1985 då urvalsgruppen i den här studien avslutade sina grundskolestudier fanns det badhus, sporthall samt ishockeyrink och fotbollsplan. Bortsett från dessa idrottsanläggningar var, enligt informanterna, utbudet av fritidsaktiviteter tämligen begränsat. Under senare år har även kulturen fått ett uppsving i Pajala med flera aktiva teater- och musikgrupper. Boksuccén ”Populärmusik från Vittula” skriven av Mikael Niemi samt den s.k. ”Römppäviikko”, vilket är en fest som varje år under en vecka cirkulerar runt i kommunen, har bidragit till att Pajala blivit uppmärksammas i media och även bidragit till en utökad turism i området.⁸⁰ ”Römppäviikko” har sitt ursprung i en traditionell skördefest. Festen hade sedan länge legat i glömska innan den 1987, vid Pajalas 400-årsjubileum återupptogs som ett jippo.

Pajala var sedan tidigare känt för sitt överskott på män vilket gjorde att jubileumskommittén bjöd in kvinnor från hela världen till festen. Denna inbjudan medförde att även internationella media satte Pajala på världskartan. Fram till 1998 hade ett trettiotal kvinnor också valt att stanna kvar efter festveckorna⁸¹! Utöver dessa festligheter så arrangeras en årlig marknad varje sommar med upp till trettio tusen besökare varav en stor del av dessa är tidigare Pajalabor⁸².

4.2 Kohortanalys

Avsikten med kohortanalysen är att lyfta fram hur urvalsgruppens rörelsemönster ser ut och se om det finns skillnader i rörelsemönster mellan kvinnor och män samt mellan två olika ålderskohorter. Genom att följa en årskull år efter år får man en uppfattning om förändringar i dess omfattning. Då denna studie huvudsakligen har fokuserat på en årskull som avslutat grundskolan innebär det att det till största delen rör sig om variationer i gruppstorlek efter att de uppnått 16 år ålder och senare. Vid intervjuerna framgick det att ungdomarna i Pajala hade ett heterogent umgänge som sträckte sig över ett 10- årigt åldersintervall. Med detta i beaktning utfördes 2 kohortanalyser, en på årskullen födda 1964 samt en på urvalsgruppens årskull födda 1969. Förändringar i gruppens omfattning och könsmissiga skillnaderna innan denna ålder handlar, mest sannolikt, om hela familjer som flyttar då det är väldigt få under denna ålder som flyttar på egen hand. Detta gäller fram till 18 – 20 års ålder då det efter denna ålder framför allt rör sig om individuella flyttningar, ensam eller med partner, och sällan med syskon eller föräldrar.

⁸⁰ Petterson, Björn (2002)

⁸¹ <http://hem.passagen.se/romppaviikko/>

⁸² Petterson, Björn (2002)

Ett rimligt antagande är att den press på att utbilda sig som många ungdomar känner idag gör att de söker sig till orter som kan tillgodose detta behov. Detta i kombination med att det för ungdomar, generellt sett, är svårt att ta sig in på arbetsmarknaden innebär att många kommer att gå direkt från gymnasium till universitets- och högskolestudier. En högst sannolik faktor till att en stor utflyttning från Pajala påbörjas i åldern 18 – 20 år är med andra ord utbildning. Dessa utbildningar tar i genomsnitt 4 till 5 år att genomföra vilket innebär att individerna uppnått cirka 25 års ålder. Därefter är det framför allt arbetsmarknaden som styr en eventuell flytt. I analysen kan man även se att utflyttning stagnerar efter 30- års ålder. Av detta kan man dra slutsatsen att man i den åldern rotat till den graden i samhället, genom familjebildande etc., att en flytt inte längre är aktuell. Den största skillnaden mellan de två olika årskullarna är att den äldre kohortens minskning i omfattning påbörjades ett par år senare än sina efterföljare och inte i lika snabb takt samt att kvinnor flyttar tidigare än män.

I övrigt ser mönstret likartat ut för de båda ålderskohorterna. Det går dock inte att utläsa vem som flyttat eller vart de flyttat då analysen endast visar storleksförändring i kohorten. Effekterna av denna utflyttning är något som först utmärks av en skev åldersfördelning för att senare övergå till en utebliven befolkningstillväxt då dessa individer bildar familj på annan ort.

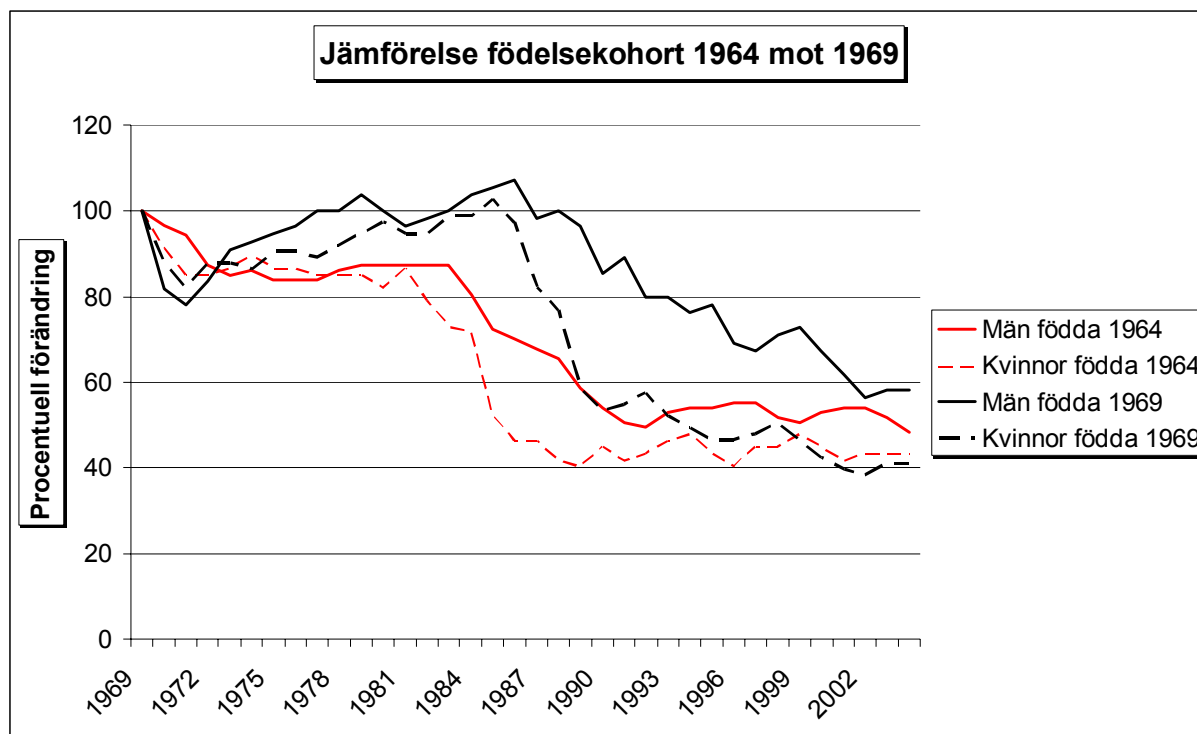

Fig. 4

Av enkätsvaren framgår det att det vanligaste motivet till att man beslutar sig för att flytta är studier eller arbete 86,2% har angett att antingen vidareutbildning eller arbete är av stor eller mycket stor betydelse för flytt⁸³. Vilket ytterligare stärker tesen om att det primärt är studier som är motivet till utflyttningen. Ännu en skillnad är att minskningen bland kvinnorna är betydligt snabbare än för männen.

Man kan också notera att minskningen bland kvinnorna planar ut tidigare än för männen. Mellan åren 1985 och 1990 minskade antalet personer i åldersintervallet 15 – 29 år med 303 individer fördelat på 153 män och 150 kvinnor. Detta talar emot den s.k. ”Pajalaeffekten” som enligt tidigare forskning beror på att kvinnor har svårt att positionera sig i en miljö präglad av traditionellt manliga tolkningsföreträden⁸⁴. Men om man ser till den relativa minskningen så har männen tappat 12,9 % medan kvinnorna tappat 16,8 %. Det innebär att den relativa minskningen är större bland kvinnor än bland män, vilket i sig ger stöd åt tesen kring Pajalaeffekten.

Hos de födda 1964 har det totala antalet minskat i omfattning med 46 %, detta är fördelat på 48 % män och 43 % kvinnor. I ålderskohorten födda 1969 är det en total minskning med 48 % med fördelningen 58 % män och 41 % kvinnor. Åtskilliga Pajalabor flyttade till Kiruna för arbete i gruvan under slutet av sextiotalet. På grund av rationaliseringar, lågkonjunktur och den arbetslöshet detta förde med sig⁸⁵, valde en hel del av dessa utflyttare att återvända till Pajala. De av utflyttarna som inte flyttade till Kiruna valde att flytta till Luleå och det gigantiska Stålverk 80 projektet. Detta var ett projekt som skulle skapa mängder av arbetstillfällen men som sedermera lades i malpåse⁸⁶. Under åren i exil hade många av dessa hunnit skaffa barn och ansåg att uppväxtmiljön i Pajala var tryggare än den i Kiruna och Luleå. Vilket även framkom i intervjumaterialet.

Detta är en sannolik förklaring till den ökning som gruppen födda 1969 visar under yngre år. Trots denna återflyttning av barnfamiljer under dessa år var dock befolkningsnettot negativt. Eftersom barnen födda 1964 var fem år äldre och hunnit rota sig hårdare i Kiruna, med omnejd, var det troligare svårare för dessa familjer att rycka upp barnen. Detta förklarar också varför gruppen födda 1964 inte har samma uppsving i Pajala som den yngre gruppen under tidiga barndomsåren.

⁸³ Se bilaga, fig. 12

⁸⁴ <http://www.norden.org/pub/velfaerd/barn/sk/2003-519.pdf> (Sid. 236) (051025)

⁸⁵ <http://www.lkab.se>

⁸⁶ <http://ne.se>

4.3 Befolkningstillväxt

Om man ser till den totala befolkningsutvecklingen sedan kommunsammanslagningen kan man konstatera att den största minskningen skedde mellan 1969 och 1977 med en bottennotering 1970. Efter 1977 låg befolkningsminskningen tämligen konstant och har till och med haft en ökning under några år för att på nytt efter mitten på 1990-talet börjat sjunka. Under tiden 1988 – 1990, då en stor del av urvalsgruppen i den här studien var i färd med att påbörja högre studier sjönk på nytt befolkningsmängden.

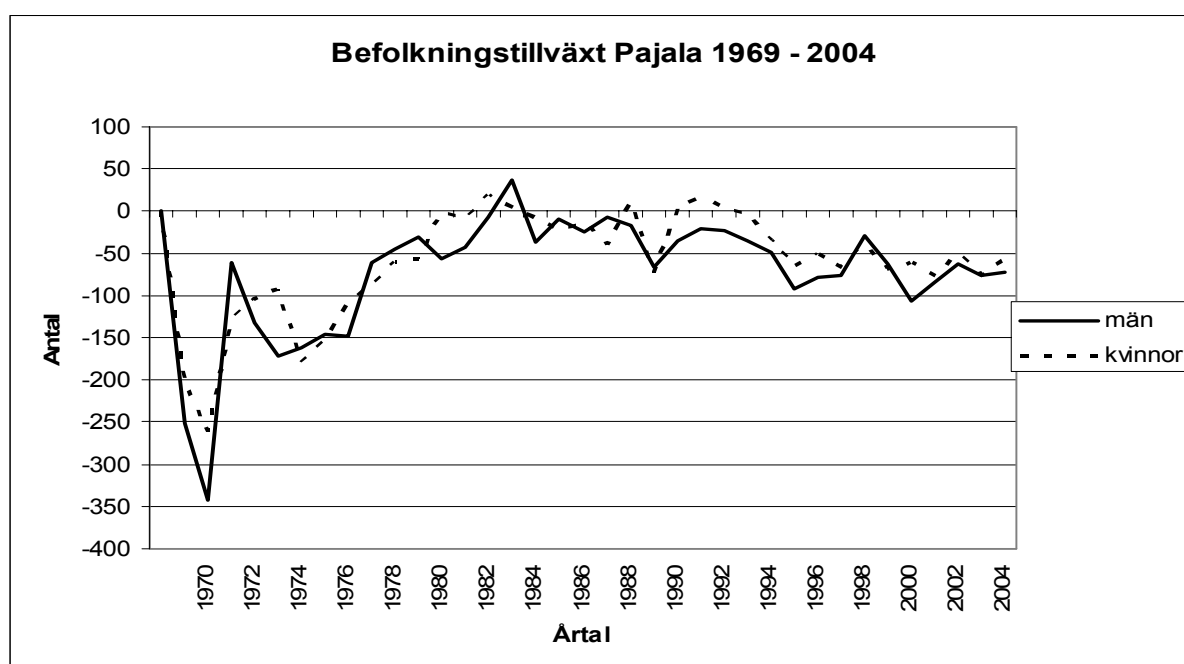

Fig. 5

En stor del av flyttlassen från den norrbottniska glesbygden, inklusive Pajala, under 70-talet gick till länets största stad, Luleå. Det kan givetvis finnas många förklaringar till denna flyttström till Luleå men den mest sannolika torde vara att projektet "Stålverk 80" var den stora magneten under början av 70-talet. Stålindustrin i världen hade högkonjunktur och den socialdemokratiska regeringen i Sverige ville investera stort i den statsägda stålindustrin. Luleå kommun upplevde under några år ett konjunkturuppsving som i dag närmast kan jämföras med etableringen av IKEA i Haparanda⁸⁷ och det uppsving som den kommunen upplever idag. Vid regeringsskiftet 1976 lades projektet ned då högkonjunkturen inom industrin redan börjat dala, mycket beroende på hård konkurrens från låglöneländer⁸⁸.

⁸⁷ <http://www.nsd.se/artikel.aspx?artid=19814&arkiv=True>

⁸⁸ <http://www.ne.se>

I diagram över befolkningstillväxten i Luleå kan man se ett klart samband med Stålverk 80 projektets uppkomst och nedläggningen av densamma. Beslutet att genomföra projektet togs 1973, första spadtaget togs 1975 och beslutet om att lägga projektet i malpåse kom endast ett år senare, 1976⁸⁹.

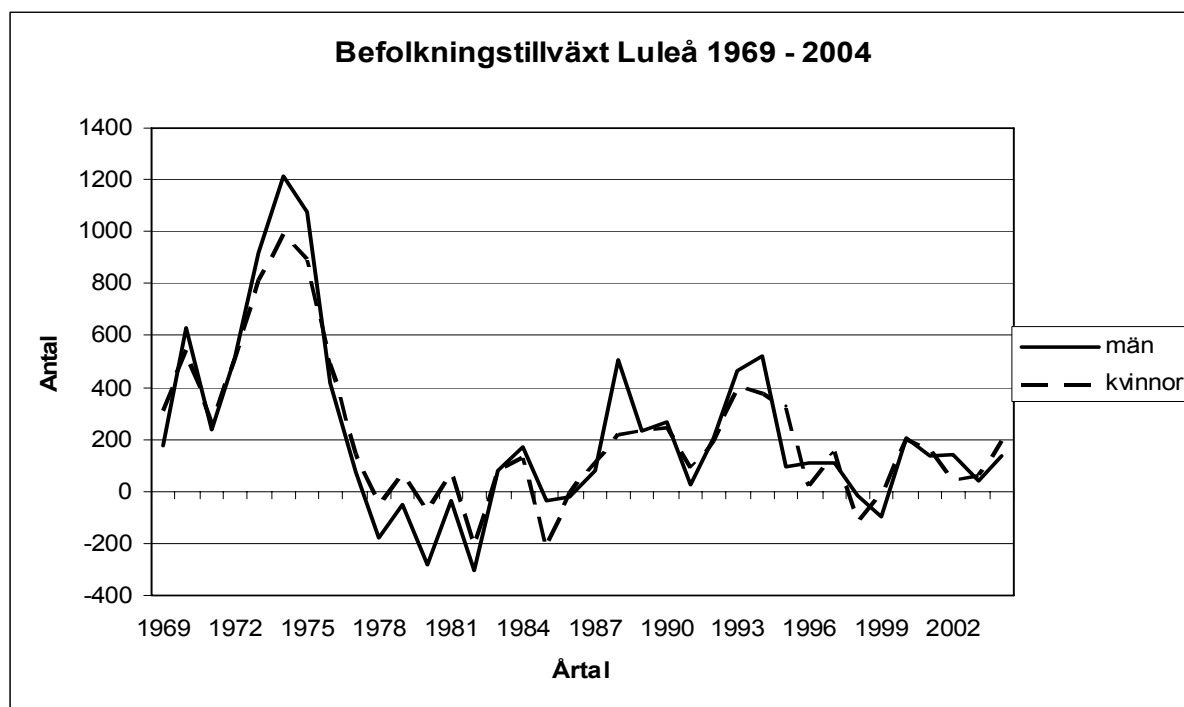

Fig.6

4.4 Enkäten

Sammanlagt kom det in 45 enkäter. Av dessa bodde 18 stycken i Pajala, varav 12 var återinflyttade, det vill säga ca.32 %. Könsfördelningen på de som bor i Pajala är 8 män och 10 kvinnor av dessa är 4 män och 8 kvinnor återinflyttade. De övriga har aldrig lämnat hembygden. De resterande 27 personerna som besvarat enkäten var numera bosatta på andra orter runt om i landet. Könsfördelningen bland dessa är 10 män och 17 kvinnor.

Medelåldern vid utflyttning var 20 år varav 91,4 % flyttade innan de fyllt 25 år. 3 stycken var mellan 30 – 32 år vilket på grund av det låga antalet i urvalsgruppen drar upp medelåldern i viss mån.⁹⁰Utbildningsnivån i urvalsgruppen visade sig vara jämt fördelad då 50 % hade universitets eller högskoleutbildning medan 50 % som högst hade gymnasieutbildning. Gruppen

⁸⁹ <http://www.ne.se>

⁹⁰ Se bilaga, fig.8-10

gymnasieutbildade, eller lägre, visade sig vara relativt jämt fördelat mellan kvinnor (12 st.) och män (9 st.) I gruppen högutbildade framgick tydligt att det framför allt är kvinnor som väljer att läsa vidare då fyra gånger fler kvinnor än män hade högskole- eller universitetsexamen.

Tyvärr saknades svar på denna fråga i tre av enkäterna men det torde inte påverka skillnaderna nämnvärt. Av dem som återvänt till Pajala, 12 st., har 9 examen från högskola/universitet. Detta innebär att 75 % av dem som återvänt har högre utbildning. Samtliga av dem som alltid varit bosatta i Pajala har som högst gymnasieutbildning. Av de 27 personerna som har erfarenheten av att bo någon annanstans än i Pajala har 13 individer examen från högskola eller universitet⁹¹.

Från intervjuerna har det framkommit att ett flertal av de övriga flyttade från Pajala pga. gymnasiestudier vilket innebär att majoriteten i denna grupp flyttat i studiesyfte. Av de öppna svarsalternativen framkom det att den vanligaste orsaken bortsett från studier var partner på annan ort i kombination med dennes arbetssituation⁹². Detta innebär att strukturella faktorer såsom utbildningsmöjligheter och tillgång på arbete i stor grad påverkat handlingsutrymmet för dessa individer vad det gäller möjligheterna att kunna stanna och verka på hemorten. På frågan om de som lämnat Pajala skulle kunna tänka sig att flytta tillbaka svarade 12 stycken (av 27 utflyttade) att de kunde tänka sig att återvändra. Könsfördelning var 50/50. Det var 8 stycken som uppgav att de var negativt inställda till en återflyttning, fördelat på 2 män och 6 kvinnor. Slutligen så var 7 individer osäkra, på 2 män och 5 kvinnor⁹³.

4.5 Informanterna

Tre män och tre kvinnor från urvalsgruppen utgör den kvalitativa grunden för denna uppsats. De har idag blivit 36 år gamla och är samtliga utflyttade från Pajala. Två av dem har på senare tid valt att återvändra och är numera bosatta inom kommunen. Dessa 6 personer kommer härnäst att refereras som informanter eller intervjupersoner. Deras namn är fingerade av hänsyn till integriteten och ett uttalat löfte om konfidentialitet. Följande presentation ger en bild av deras dåvarande framtidsdrömmar, flytthistorik, samt nuvarande bostadsort:

⁹¹ Se bilaga, fig. 14

⁹² Se bilaga, fig. 16

⁹³ Se bilaga, fig 13

Marieme hade från början ambitionen att utbilda sig till sjukgymnast men insåg så småningom sina fysiska begränsningar vad det gällde yrket och valde en annan inriktning. Detta var orsaken till att hon flyttade från Pajala som 20-åring till förmån för Luleå. Idag är hon verksam inom sitt utbildningsområde och har inga planer på att återflytta inom den närmaste framtiden. Möjligtvis kan hon tänka sig att återvända när hon blir äldre, mycket äldre.

Jens ville utbilda sig inom restaurangbranschen och lämnade Pajala i samband med gymnasiestudier för att bli kock. Yttre omständigheter medförde dessvärre att han blev tvungen att omskola sig. Idag är han bosatt i Luleå och arbetar för närvarande inom vården. Någon återflytt är inte aktuell i dagsläget. Skulle han flytta så blir det snarare längre söderut.

Agnes hade planer på att bli lärare vilket bidrog till att hon flyttade från Pajala i början av 90-talet till förmån för Umeå. Läraryrket motsvarade emellertid inte hennes förväntningar och efter ett par år fann hon det för gott att omskola sig. Efter ytterligare en flytt hamnade hon slutligen i Stockholmsområdet där hon har en administrativ tjänst hos en större internationell bilkoncern. Några planer på en återflytt är inte aktuellt i hennes fall.

Sebastian ville utbilda sig till idrottslärare och samtidigt utvecklas som idrottsman. Han lämnade Pajala som 19-åring till förmån för studier i Örnsköldsvik för att slutligen hamna allt längre söderut. Han är numera bosatt i Stockholmsområdet där han lyckats förverkliga sin yrkesdröm.

Den egna idrottskarriären har han numera lagt på hyllan även om idrott alltid kommer att vara en viktig del av hans liv. En återflytt är knappast aktuell även om förstahandsvalet alltid har varit ett boende nära snön.

Jonah var under sin uppväxttid väldigt intresserad av skog och mark. Ett arbete inom detta område stod högt upp på prioritetlistan. Yttre omständigheter bidrog emellertid till att han så småningom flyttade från Pajala för att utbilda sig inom vården. Detta yrke visade sig inte vara det han eftersträvade och han återvände till Pajala. Där läste han in ytterligare en universitetsutbildning på distans. Pga. förändringar på den lokala arbetsmarknaden ledde denna distansutbildning inte till någon anställning. Han har numera startat eget företag och är djupt rotad i hembygden.

Sibel var under uppväxten mycket intresserad av hästar och lämnade Pajala för att vidareutveckla detta intresse vid 22 års ålder. Efter en tid söderut valde hon att flytta tillbaka till Pajala för att sedan på nytt flytta söderut. En arbetsskada grusades hennes planer på att arbeta med hästar och för närvarande är hon åter bosatt på uppväxtorten.

Tillsammans ger dessa informanter en deskriptiv skildring av Pajala som det såg ut vid mitten av 80- talet. I samband med denna skildring ger de också sin syn på Pajala vad det gäller återvändningsintensiteter, utflyttning och ortens bevarande. Tanken med detta är att skapa en djupare förståelse för några av de bakomliggande faktorer som ligger till grund för Pajalas höga utflyttningsfrekvens.

4.6 Pajala anno 1985

Informanterna var vid den här tidpunkten 15 år gamla och stod inför valet att läsa vidare på gymnasienivå. Deras subjektiva bild av Pajala vid den här tiden ger en retrospektiv, det vill säga tillbakablickande bild, av ett småsamhälle med stark integration och gamla traditionella anor. Att växa upp som tonåring i Pajala under den här tiden var en positiv upplevelse för de allra flesta. Den täta integrationen i samhället skapade en närhet som borgade för trygghet. Denna generella trygghetskänsla var utmärkande för samtliga av informanterna, vare sig de växte upp i någon av de mindre byarna runt omkring eller i centralorten.

“Jag känner verkligen att jag levt i en ganska skyddad miljö mot droger och slagsmål och haft det fritt och röra på mig, kunna vara ute på gatorna mitt ute i natten så rädslan har aldrig funnits, man kände sig väldigt trygg i samhället.” (Jonah)

Den trygghet som Jonah uttrycker är en allmän känsla som de flesta av informanterna delar, oavsett kön vilket också framgår av nästkommande citat.

”Pajala är ju litet, alla vet vem alla är på ett eller annat sätt, det upplevde jag i alla fall skapade en trygghet” (Marieme)

På orter där alla känner alla blir rörelsefriheten mer begränsad, det är näst intill omöjligt att agera utanför normen i ett mindre samhälle utan att bli uppmärksammas.

“Det satte sig redan i väldigt unga år liksom det här att gjorde man nåt ofog då visste man att morsan fick reda på det för det var någon som såg och ringde att nu gör han det där.” (Jonah)

Men samtidigt som denna sociala kontroll kan upplevas som en boja kan den också betyda frihet. Denna frihet är länkad till den trygghet som har sin grund i förutsägbarhet och tillit till samhällets innevånare. Man såg efter varandra, vilket bidrog till att informanterna kunde röra sig relativt fritt i samhället under uppväxttiden.

”Det är ett litet samhälle, folk som är lite udda utmärker sig jättesnabbt, det är både plus och minus med det. Men alltså just det här att, nää det har varit fritt att växa upp på det sättet, man har kunnat röra sig fritt, man har inte behövt bli hämtad och lämnad och så där”. (Sibel)

Den täta integrationen i ett mindre samhälle innebär också ett öppnare klimat bland befolkningen. Det är snarare en regel än ett undantag att hälsa på någon oanmäld.

Detta att just komma oanmäld utan att behöva planera sin ankomst upplevs av intervjupersonerna som betydligt vanligare i mindre samhällen än vad det är i en storstad. Den gamla Tornedalska traditionen att ställa en sopkvast mot ytterdörren för att visa att ingen är hemma visar på den tillit den Tornedalska befolkningen känner inför varandra.

”Jaa, sopen på dörrn, typ så här du vet att alla kommer in och så tar man en kaffe och självservering, sopen på dörrn, man låser inte dörrn”. (Sibel)

”Alltså ens hus var inte ens borg utan man släppte in folk när man kände varann.” (Sebastian)

Ett öppet klimat skapar en nära gemenskap som knyter samman människorna i det mindre samhället likt ett socialt klister. Att växa upp under dessa former innebar en trygghet samtidigt som friheten begränsades till följd av den sociala kontrollen. Majoriteten av informanterna såg dock detta inte detta som något större hinder under uppväxttiden.

4.7 Sociala nätverk och samhällets utbud och servicemöjligheter

På grund av det begränsade antalet ungdomar i kommunen bestod umgängeskretsen inte bara av jämnåriga. Som ett exempel kan nämnas att inom idrotten fanns det inte befolkningsunderlag att bygga upp lag baserade på årskullar, vilket är vanligt på större orter. Det kunde variera 5 – 10 år i ålder inom laget vilket ofta också resulterade i samma

åldersspridning i umgänget utanför idrotten. Ett umgänge över åldersgränserna var också vanligt även för dem som inte var intresserade av idrott. Detta kan inte minst ses på att majoriteten av informanterna hade vänner som var ett par år äldre än de själva. Urvalsgruppen hade med andra ord en naturligt stark koppling till sina föregångare i de äldre årskullarna.

”Det var ju inte som om man tittar här i stan, alla som är födda åttio spelar tillsammans eftersom det inte fanns tillräckligt med folk som, som jag som femtonåring var ju redan upp i damlaget och det är man ju inte idag som femtonåring om man tittar till ett större ställe.

Så det var ju... man hade ju kompisar som var yngre och som var fem kanske tio år äldre också om man nu ser det så. I och med idrotten då... så dom flesta som man umgicks med det var dom som tränade samma sport som man höll på med.” (Marieme)

Informanterna upplevde många gånger begränsningar vad det gällde kommunikation under uppväxtåren. En del växte upp utanför centralorten, medan andra hade kamrater som bodde i någon av grannbyarna. Den begränsade lokaltrafiken innefattade endast skolskjuts vilket innebar att majoriteten var beroende av föräldrar och äldre kompisar för att ta sig till och från olika aktiviteter utanför skoltid.

“Det var ju buss, skolbuss men jag åkte även med mina föräldrar, min pappa jobbade också i Pajala och så där. Så att det gjorde man men det var ju alltid att man var... det är ju liksom inte som här att bussen gick varje kvart utan det far ju en buss per dag och sen är det that's it. Så det tyckte jag var jobbigt att liksom bo utanför så att säga. Och det är ju säkert så för många som bor ute i byarna”. (Agnes)

Många informanter upplevde servicen i Pajala under denna tid som tillfredställande. Trots att utbudet av affärer och restauranger var tämligen begränsat var det få som såg detta som ett problem utan anpassade sig till det utbud av möjligheter som stod till buds.

“Nää, alltså visst tyckte man att ja man åkte till Luleå och shoppade och såna här grejer så det är klart att man hade kanske tyckt att det skulle få finnas mer i Pajala men man var liksom van att ha det så. Att det som fanns där det räckte så att säga”. (Agnes)

Även om majoriteten av informanterna anpassade sig efter det begränsade utbudet av butiker och servicemöjligheter fanns alltid en önskan efter mer. Detta blir inte minst tydligt vid en retrospektiv granskning av de senaste 20 årens erfarenheter av boende på andra orter.

Sibel beskriver Pajalas utbud av servicemöjligheter i mitten av 80- talet på följande sätt:

”I 15-års åldern så fanns det definitivt inte allt man ville ha, det fanns ju inte så mycket uteställen överhuvudtaget. Nä, det är väl klart, visst fanns det vissa saker som man skulle vilja ha som man visste att det här kommer jag inte att få tag på och då fick man ju åka till Luleå eller till Gällivare om man skulle köpa nånting speciellt”.

Även om de flesta av informanterna ansåg sig ha fullt tillräckligt med möjligheter beträffande service och kommunikation under uppväxtåren så handlar det slutligen om perspektiv. Majoriteten anpassade sig efter det som stod till buds och planerade sin fritid efter det. Det var först i tonåren som samhällets begränsningar blev allt mer påtagliga

4.8 Kultur och fritidsintressen

De som var idrottsintresserade hade god tillgång till en rad olika sporter och upplevde sig vara relativt nöjda med det idrottsliga utbud som fanns att tillgå. När Sebastian blickar tillbaka på sin fritid under ungdomsåren uttrycker han tydligt hur idrotten genomsyrade hela samhället.

”Det fanns fotbollslag även i de minsta byarna, det finns det inte nu. Helgen kunde byggas upp kring en enstaka match även om det bara är division fyra, fem. Alltså på fredag träffades man och hade lite lätt träning och så på lördag var det fest efter matchen för på söndag var det ingenting. Helgen byggdes kring den här verksamheten och då var ju många delaktiga även om man inte var med i laget så var man liksom med för man stod och tittade eller man gjorde någonting, det var kring det som jag upplevde att det byggdes av, det var min kamratkrets.”

Det var idrottshallen som var den gemensamma nämnaren för Pajalas ungdomar i mitten av åttiotalet, detta vare sig man var aktivt deltagande eller befann sig i utkanten vilket även nästa citat påvisar.

”Det var där man samlades på kvällarna, tränade man inte själv så satt man på läktaren och så kom det folk dit som man pratade med. Var det kallt ute så var man ju oftast där eller på badhuset”. (Marieme)

Att vara en del av den lokala idrottsrörelsen innebar för många ett skapande av sociala kontakter och en tillhörighet. Detta kan inte minst ses på att majoriteten av ungdomarna var involverade i någon form av idrottslig verksamhet. De som inte var intresserade, eller hade möjlighet att utöva någon idrott upplevde sig vara mer begränsade. De var hänvisade till att anpassa sig till det som fanns att tillgå. Mycket av de övriga aktiviteterna kretsade kring jakt, fiske, natur och motorintressen. Då dessa intressen främst betecknas som ”manliga” intressen blev de med andra intressen (till största delen kvinnor) hänvisade till varandra eller till att ”hänga på byn.” De mer ”kvinnliga” intresseområden var klart begränsade under den här tiden. Aktiviteter som ridning, dans och ökade shoppingmöjligheter efterfrågades men var svåra att tillgodose. Till exempel möjligheten att spela musikinstrument var beroende av vilken kompetens som fanns lokalt vilket också påverkade tillgången av valmöjligheter.

”Jag hade spelat flöjt och ville börja spela tvärflöjt, om man nu tittar på en sådan sak så fanns det ju inte, det var svårt att få. Det fanns ingen som kunde ta sig an en och lära en spela det, så det var ju någonting som jag släppte”. (Marieme)

För de ungdomar som då hade mer estetiska intressen var alternativen få, det kulturella utbudet vad det gällde dessa aktiviteter var i det närmaste obefintligt till skillnad mot idag. Intressen som konst, musik, dans och teater räknades som ”knapsu”⁹⁴ och fick därför inget större utrymme i samhället.

”Teater det var ju bara sånt som fjollor sysslade med, det var inte accepterat då men det har ändrats, nu det är lite inne... Nu har man mer rätt att vara den man är.” (Jonah)

Det var med andra ord utpräglat ”manliga” intressen som prioriterades under urvalsgruppens uppväxt.

De som inte var natur- eller idrottsintresserade var definitionsmässigt utanför gemenskapen som i Pajala kretsade till just dessa ”manliga”, synliga, aktiviteter. Under de tjugo år som gått sedan ålderskohorten avslutade sin grundskola har det, då härskande mansidealet, dock luckrats upp en hel del.

4.9 Regler, normer och traditioner

⁹⁴ Niemi, Mikael (2004)

Hur man skulle bete sig och vem man skulle vara blev starkt förknippat med de konformitetskrav som fanns i samhället. Begreppet konformitet härstammar från socialpsykologin och innebär att individen anpassar sig i enlighet med den rådande gruppnormen⁹⁵. Att avvika från denna var inte acceptabelt och kunde medföra ett utanförskap.

”Nä men man skulle hålla sig inom vissa normer, man hade liksom... Stack man ut från dessa normer... Man skulle vara en person som var ganska, man skulle inte vara för duktig i skolan då stack man ut man skulle vara en medelmått. Man skulle gärna hålla på med idrott som kille och man skulle vara lite populär, tjejer skulle tycka om en, man skulle klä sig bra. Sen fanns det ju normer som föräldrar och äldre innevånare satte men dom var inte lika betydelsefulla i gruppen men i samhället, de som upptäckte dem fick lättare att överleva här.” (Jonah)

”Pajala kommun är lite speciell och just det här att... nä jag vet inte som en gammalmodig familj på nåt sätt med vissa starka traditionella regler.” (Sibel)

Även om dessa gamla normer och traditioner numera förlorat mycket av sin genomslagskraft var de under den här tiden högst påtagliga.

4.10 Utbildning och flytt

Valet av gymnasieprogram sker i samband med grundskolans avslut. Utgången av detta val har en direkt inverkan på individens framtid och bör därför betraktas som ett större vägskei i livet som är bundet till ett slags normalbiografi som i sin tur är ett led i nyckelövergången att sluta skolan.

De begränsningar som fanns i Pajalas utbildnings utbud vid mitten av 80- talet (och i viss mån fortfarande) hade en given påverkan på ungdomarnas gymnasieval. Det handlade inte bara om vilket program som skulle väljas utan också om det valda programmet fanns tillgängligt på orten. Utgången av gymnasievalet kunde vara avgörande för informanternas fortsatta framtid i Pajala kommun. De som inte fann sig tillrätta med vad kommunen hade att erbjuda i utbildningsväg sökte sig till andra orter.

⁹⁵ <http://www.ne.se>

Jens var en av dem som tidigt konfronterades med lokalsamhällets begränsningar vad det gällde utbildningsmöjligheter. Han ville studera till kock men bristen på den typen av utbildningar förde honom till Luleå.

”Det fanns inte i Pajala, dom pratade om att det fanns i Piteå och i Luleå, eller jag var ju första årskullen som gick i Luleå, året före fanns det bara i Piteå. Sedan öppnade det i Luleå så då sökte jag in hit”.

En orsak till att just Luleå samlade många Pajalabor berodde också på att de som läste teknisk eller naturvetenskaplig inriktning på gymnasiet i Pajala gick sista året av utbildningen i Luleå. En av informanterna gav en målande beskrivning av det bristande utbudet av utbildning på hemorten och vad som skulle ha kunnat förhindra hennes utflyttning:

”Jaa du... (skratt) det skulle vara, då hade jag varit tvungen att bestämma mig för att inte utbilda mig vidare till någonting utan bara jobba med nåt som redan fanns här så att säga.” (Agnes)

Majoriteten av informanterna var emellertid ganska nöjda med det lokala utbudet av studiemöjligheter. Det var först när det började handla om högre studier som en flytt från hemkommunen skulle visa sig vara aktuell. De flesta av informanterna var redan införstådda med att studier vid högskola eller universitet skulle medföra att de skulle bli tvungna att flytta. Detta oavsett vilka studier man hade tänkt sig då möjligheter till distansstudier saknades i Pajala. Många hade dock tankar på en återflytt direkt efter avslutad utbildning.

”När jag bodde i Pajala så var jag ändå fullständigt införstådd med att jag kommer att flytta någonstans för att studera. Men sen var ju som tanken att sen flytta tillbaka”. (Agnes)

Somliga såg gymnasiestudierna som ett avstamp eller en språngbräda ut från samhället. Utflyttningen kunde ske i flera etapper. För en del började det hela med veckopendling för att sedan successivt övergå till permanent boende. För andra skedde utflyttningen enligt en tvåstegs modell där första flytten gick till en större närliggande tätort, vilket följdes upp av ytterligare en flytt som oftast gick längre söderut.

”Jag läste ju i Gällivare i Malmberget i ett och ett halvt år fast det kallar jag inte att jag flyttade dit, så fort man var ledig då åkte jag hem. Då kallar inte jag att man har flyttat dit. Då hade jag ett studentboende där... jag för dit gjorde det jag var tvungen att göra och sedan åkte jag hem. Men om jag

säger så här att när jag lämnade mer bohaget så att säga när man inte åker hem så mycket eller varenda helg eller varenda minut man var ledig så då var jag väl nitton skulle fylla tjugo. Då flyttade jag till hit... till Luleå". (Marieme)

Eftersom Pajala under många år lidit av en massiv utflyttning hade de flesta av informanterna någon form av anknytning till den ort som de flyttade till, både släkt och vänner. En av de orter som samlade många Pajalabor vid den här tiden var Luleå. Vissa av stadens områden var speciellt tätbefolkade av Pajalabor och benämndes därefter:

"Det fanns ju samhällen som vi brukade kalla för 'lilla Pajala' det låg i Gammelstad på gränderna och sen Bergnäset det var ju mycket yrkesutbildningar på Bergnässkolan" (Jonah)

Utflyttade Pajalabor sökte sig alltså till varandra i syfte att skapa sociala nätverk och relationer som ett led i att bibehålla kontakten med hembygden. Avsikten med detta kan också vara att möjliggöra en eventuell återflytt efter avklarad utbildning. Vidareutbildning var, för samtliga informanter, lika självklart som att de var tvungna att lämna Pajala för att kunna förverkliga denna.

4.11 Första mötet med den nya orten

Det fanns olika orsaker till varför informanterna valde att lämna sin uppväxtkommun. En del ville se sig omkring och uppleva andra saker som exempelvis "storstadspulsen". Men majoriteten ville utbilda sig inom områden som hemkommunen inte kunde tillgodose. Att ta steget från ett litet samhälle till ett större innebär en rad ökade möjligheter, nya bekanskskaper och en helt annan kultur. Att integreras i denna kultur var för många en ny upplevelse och inte helt bekymmerslös. Informanterna var nu plötsligt i det närmaste anonyma på en ort där inget var som de var vana vid.

"I början kände man att alla stirrade på en, det var folktätt överallt. Folk stod på en tyckte man, man kunde inte andas det var folk överallt. Men när man är ung så acklimatiserar man sig hyggligt snabbt." (Sebastian)

Uppväxttidens begränsade utbud framför allt vad det gällde bio, musik och andra kulturella aktiviteter blev plötsligt mer påtagligt när det gällde att smälta in i den nya miljön. Att anpassa sig till dessa skillnader var inte enkelt alla gånger och det var lätt att känna sig annorlunda.

”Jag tyckte man kände sig lite annorlunda för att man kom från Pajala, jag tyckte det kändes som att man hade missat mycket som inte hade bott i en större stad eller jag vet inte... jaa man hade inte hängt med på samma sätt jag vet inte.” (Agnes)

Att bygga upp ett socialt kontaktnät på den nya orten var inte heller helt oproblematiskt. Den nya orten upplevdes ofta som mera sluten jämfört med Pajala med sin höga grad av integration vilket ledde till att det blev svårt att hitta nya bekantskaper.

”Det är väl det att de har ett annat sätt eller är kanske mer slutna. Men man lärde inte känna så hemskt mycket människor där i alla fall inte inhemska.” (Sibel)

Den ort som informanterna tyckte var svårast att acklimatisera sig i visade sig vara Luleå. Benämningen ”lill- Stockholm” var vanligt förekommande under intervjuerna och refererade till ett slutet, ogästvänligt klimat som det var svårt att känna sig hemma i.

”Man står ensam och dricker sin öl och till slut så, man dricker tills man nästan kryper hem och man får inte kontakt med, tycker jag, andra människor. Jag vet inte varför... Jag känner att jag inte är en luleåbo, jag har som inte kunnat komma in...” (Jens)

4.12 Attityder och värderingar till hemorten

Vad är hemma och vad är borta? De flesta av informanterna betraktar den nuvarande bostadsorten som ”hem”, men är i själva verket kluvna inför vad som är hem eller inte. Majoriteten har kvar någon anknytning till uppväxtorten och behåller på så vis kontakten med sina rötter. De flesta åker tillbaka vid semestrar och större helger. Pajala marknad och Römpävikko fyller också en funktion som hemvändardagar och är väldigt uppskattade inslag hos utflyttarna. Samtliga av informanterna är stolta över sitt Tornedalska ursprung och den uppmärksamhet Pajala fått i media genom Mikael Niemis ”Populärmusik från Vittula” och kvinnobussningen dvs. Römpävikkon. Trots att många lämnat hembygden för länge sedan fyller Pajala en viktig funktion i deras identitet. Detta märks inte minst på detta citat från en av återvandrarerna:

”Det är nåt fel om man inte kan se till sina rötter jag tror att det måste man nog göra för att kunna vara hel människa, man kan ju vara bushig och bo i en storstad och man kan vara världsvan eller berest på något sätt i ens inre även fast man bor i en liten.” (Sibel)

Vikten av att se till sina rötter verkar stå i direkt anknytning med avståndet till hemorten. De som flyttat längre sträckor är ofta mer positivt inställda till hemorten och dess bevarande än de som är bosatta på närmare håll.

”Man blir mer patriotisk ju längre bort man flyttar. Nu är ju Stockholm som jag upplever det... Genuina stockholmare är väldigt få utan det har ju centraliserats väldigt mycket i trakten inte bara från Sverige utan från hela världen är ju bosatt här. Det upplever jag att jag är mer kär hemorten, jag propagerar mer för den så att säga i positiv anda.” (Sebastian)

Trots den positiva känsla av Pajala som flera av informanterna tidigare beskrivit har det också framkommit en del negativa aspekter med hemkommunen. Detta blir inte minst tydligt efter en längre tids boende på annan ort. Nya perspektiv har vidgat vyerna och bidragit till en mer nyanserad bild av samhället.

”Aaa jag ser många positiva saker men också negativa saker, det positiva är ju att man har släkten och rötterna där och den här Tornedalska andan som finns där och som man kan känna att det är roligt att komma tillbaks ibland och så. Men sen ser jag också mycket det här, det känns i mina ögon väldigt litet och inskränkt för dom som bor där. Att deras värld är väldigt liten på nåt sätt ...” (Agnes)

Den känsla av inskränkthet som Agnes beskriver när hon blickar tillbaka är en vanligt återkommande uppfattning bland utflyttarna och de som återvandrat. Denna inskränkthet beror enligt informanterna på att glesbygdsbefolkningen utsätts för färre intryck än motsvarande befolkning i en tätort.

”Jag vill väl inte påstå att det är mindre utvecklande men det är väl kanske det att man möter samma människor så ofta så att intrycken blir färre. Här möter man ju fler människor men det blir en yttligare kontakt.” (Sebastian)

Tiden utanför hemorten ger också ett annat perspektiv på den rådande mentaliteten i samhället. De flesta av informanterna har beskrivit den ”typiska” Pajalabon som en envis människa som går sin egen väg.

”Pajala kommun är väldigt sluten, det är liksom mycket det här att, ja men vi bor här i Pajala och vi ska göra si eller så. Och då tycker man att ja men varför måste vi alltid gå den här vägen, varför kan vi aldrig gå som någon annan kommun varför kan vi aldrig se lite bredare kanske.” (Sibel)

Den ”machomentalitet” som präglat Pajala har minskat i betydelse under åren. Detta kan inte minst ses på den kulturella utvecklingen i samhället vad det gäller musik och teater. De tidigare starkt polariserade könsrollerna har enligt informanterna inte lika stort inflytande. Informanterna menar att den bilden av Pajala till största delen står att finna hos den äldre generationen.

4.13 Återvändningsintensioner

Under de 20 år som passerat sedan gymnasievalet splittrade födelsekohort 1969 har flyttdestinationer blandats med erfarenheter och nya perspektiv. De som gjorde valet att lämna uppväxtkommunen hade samtliga olika förväntningar på vad livet utanför lokalsamhället skulle innebära. Deras respektive handlingsstrategier spred dem över landet i sökandet efter utbildningsmöjligheter, personlig utveckling eller arbetstillfällen. Hur ser dessa utflyttade Pajalabor på möjligheten att återvända?

Av de 6 informanterna valde samtliga att lämna hemkommunen i samband med studier. 2 stycken av dem valde emellertid att återvända efter en tid på annan ort. En av dessa två hemvändare var av olika skäl inte i behov av arbete. Den andre hade en stark lokal förankring inom rennäringen vilket var det avgörande skälet till dennes beslut att återvända. Av de fyra resterande kan en person tänka sig att återvända även om det inte kommer att vara aktuellt förrän på ålderns höst. De 3 kvarvarande är alltför förankrade på sina nuvarande bostadsorter för att en återflytt ska vara aktuell. Orsaken till denna förankring beror främst på arbete och familjeskäl, även om de flesta också anser att Pajala inte är ”stort nog” i jämförelse med nuvarande bostadsort.

”Nä, jag tror inte... idag skulle jag inte kunna flytta. Jag tvivlar på att även om jag fick jobb så... jag tror inte det. Jag känner att jag har vuxit ifrån Pajala, jag behöver mer stimulans för att kunna ha en vardag... Jag tror att det är för litet för mig.” (Jens)

Samtliga informanter är dock överens om att Pajala behöver fler arbetstillfällen. Utan ett arbete som är likvärdigt med det de redan har finns ingen möjlighet för återvandring. Men inte ens ett ökat utbud av arbete skulle med säkerhet få de forna Pajalaborna att återvända.

”Det enda som skulle få mig att ens överväga att flytta tillbaka är om jag kunde få ett bra jobb där, motsvarande det jag kan få här eller i en större stad helt enkelt.” (Agnes)

Trots att de utflyttade informanterna endast besöker hemorten vid speciella tillfällen såsom jul, påsk och familjära angelägenheter är samtliga mycket måna om hembygdens bevarande. Den speciella kulturen får tillsammans med landskapet en säregen prägel som alltid kommer att betraktas som hem.

”När jag åker hem så vill jag ju åka hem till min lilla by som är hem för mig när jag sitter här. Nää, jag skulle nog tycka att det vore sorgligt om det försvann.” (Sebastian)

Efter flytten har synen på hemorten förändrats så att den upplevs som mer positiv. Det är framför allt närheten till naturen, lugnet och den trygghet informanterna upplevde under sin uppväxt som gör sig påmind. Det handlar om en trygghet som flera av informanterna, som nu blivit föräldrar, skulle önska sina egna barn. I både intervjuer och öppna enkätsvar framgår också att informanterna anser att den äldre generationen inte ska behöva flytta till en annan ort i livets slutskede, att det har gjort rätt för sig att få stanna kvar på hemorten. Något som också framgick under denna studie var att samtliga informanter ansåg att alla ska ha möjligheten att själv få välja var de vill bo och leva, att alla inte kan, eller vill, bosätta sig på större orter. Men för att detta ska vara möjligt menade informanterna att det skulle krävas bättre möjligheter till arbete och studier.

5. Diskussion

Glesbygdens negativa befolkningstillväxt är resultatet av strukturella och sociokulturella förändringar i samhället. Dessa förändringar skapar möjligheter eller begränsningar både på det lokala och på det regionala planet. Övergången från det agrara samhället till industrialismen har inneburit en massiv centralisering av befolkningen, inte bara i Sverige utan över hela västvärlden. Moderniteten förde med sig ett allt mer rationaliserat tänkande både vad det gäller organisation och tekniska landvinningar. Basnäringar så som gruvindustri, jord- och skogsbruk som tidigare var tämligen arbetskraftskrävande näringsgrenar kräver numera ett minimum av arbetskraft. Detta är en utveckling som genomsyrar hela samhället men som blir extra tydlig i glesbygdsområdena. Företag och industrier måste hela tiden vara "på hugget" för att kunna ta tillvara på nya innovationer och idéer för att inte tappa marknadsandelar.

Denna medvetenhet om beredskap för revision av tidigare tänkande är något som även vetenskapen i sig måste ha. Även individen har övergått från att ha varit just en individ till att bli en marknadsvara som måste kunna säljas in på arbetsmarknaden. Det som tidigare var predestinerat "*skomakare blifv vid din läst*" gäller inte längre, den enskilde individen i det moderna samhället måste själv skapa sina förutsättningar. På samma sätt som företagen måste vara beredda att revidera gällande produktionstekniker och organisatoriska system måste även människan vara beredd att revidera sina livsstrategier. Detta är något som både Giddens och Beck menar att moderniteten inneburit för hela samhället, allt från institutioner och företag ner till den enskilde medborgaren dvs. reflexivitet.

Livet i det moderna samhället präglas av ett oändligt antal valmöjligheter var vi än befinner oss. Att ta ställning till dessa utifrån egna kunskaper och erfarenheter kan många gånger vara komplicerat då en valsituation alltid kantas av två sidor. Å ena sidan kan ett val leda till att en ny möjlighet öppnas, medan de å andra sidan kan leda till att dörren stängs för en annan. Detta bidrar till en osäkerhet som påverkar individens handlingar utifrån samhällskontexten. För dem som är bosatta i glesbygden kan dessa valmöjligheter innebära betydligt större konsekvenser än vad samma val skulle betyda för en storstadsbo.

Detta på grund av att utbudet av valmöjligheter varierar beroende på om du bor i Pajala eller i ett storstadsområde. Den ökade reflexiviteten innebär enligt Giddens att vi alltid måste vara beredda att revidera gällande kunskap. Ett exempel på detta är behovet av utbildning. Olika insatser har gjorts i glesbygdensområden för att höja utbildningsnivån framför allt i form av

distansutbildningar. Syftet med detta är att fylla arbetsmarknadens behov av kvalificerad arbetskraft.

Problematiken i detta ligger i att utbudet av arbetskraft överstiger tillgången på arbete på den lokala orten i glesbygden. Detta resulterar i att en stor andel välutbildad arbetskraft likafullt måste lämna hemorten för att söka efter arbete på annan ort. Resultatet blir då att distansstudierna i värsta fall endast innebär en fördröjning av arbetskraftsutflyttningen för många av distansstudenterna. Detta är också något som framgick under intervjuerna där en av informanterna (Jonah) läste en distansutbildning inriktad mot den lokala arbetsmarknaden i Pajala. När kursen var avslutad hade även behovet av den specifika kompetensen förlorat sin betydelse då arbetsmarknaden förändrats under utbildningens gång. Detta är inte något som är specifikt för distansstudier utan en risk som alla studerande tar då arbetsmarknaden snabbt kan förändras under den tid som studierna tar i anspråk. Resultatet från denna studie tyder likväl som Stockdales studie⁹⁶ på att det med tämligen stor säkerhet kan sägas att moderniseringen med dess inneboende reflexivitet fungerat som en starkt bidragande orsak till människors val att lämna glesbygden.

Pajalas äldre generationer har mer eller mindre skapat en tradition av utflyttning. Det har enligt Waara normaliserats att lämna uppväxtkommunen i unga år som en del av vuxenblivandet. På grund av det magra befolkningsunderlaget umgås ungdomarna över åldersklasserna, dvs. med vänner som är några år äldre. Detta heterogena umgänge över åldersgränserna skapar en naturlig koppling till de äldre förebilderna. Dessa förebilder lämnar kommunen i de sena tonåren eller i början av tjugoårsåldern. Något som deras äldre vänner gjorde före dem osv. och som urvalsgruppen i den här studien också gjort. Vad som skiljer sig mot föregångarna är att utflyttningen påbörjas i yngre ålder.

Den utförda kohortanalysen visade liksom Stockdales studie på en könsmässig snedfördelning som sannolikt är resultatet av att kvinnorna flyttar tidigare och i större utsträckning än män. Detta kan tyda på att kvinnorna har större svårighet än män att befästa sin identitet i den lokala kontexten, vilket enligt Waara går under benämningen ”Pajala effekten”. Uppkomsten av denna effekt handlar om olika begränsningar vad det gäller samhällets utbud av arbetstillfällen, kultur och möjlighet till självförverkligande.

⁹⁶ Stockdale, Aileene “*Rural Out-Migration: Community Consequences and Individual Migrant Experiences*”s.167 – 194 Sociologia Ruralis, Vol 44, Number 2, April 2004, Oxford, UK, Blackwell Publishing

Om utbudet inte motsvarar kvinnornas behov kan det i sig vara en bidragande orsak att lämna hemorten. Vad som talar emot den tesen är att det faktiskt är fler kvinnor än män som valt att återvända. En mer sannolik förklaring till att kvinnor i större utsträckning väljer att flytta är att kvinnor verkar vara mer studiemotiverade än männen. Vilket också kan ses på dem som återvänt då de flesta av dessa skaffat sig en högskole- eller universitetsexamen. Kohortanalysen antyder en markant ökning i flyttfrekvens efter avslutade gymnasiestudier dvs. i åldersintervallet 20 – 24 år, vilket styrker slutsatsen att det primära skälet för att lämna hemorten är studier. Detta bekräftas även av Scotsdale's studier. Tidigare generationer av utflyttare lämnade oftast uppväxtkommunen av arbetsmarknadsskäl vilket alltså har förändrats med tiden. Det är med andra ord förändringar i strukturen som är orsaken till att informanterna/respondenterna i den här studien flyttar.

De valmöjligheter som de har att ta ställning till är antingen att stanna och mest sannolikt bli arbetslös eller läsa på distans och vara tvungen att flytta så småningom eller att flytta och studera vilket i sig försvårar en återflytt. Det som tidigare var arbetsrelaterade orsaker har övergått till studierelaterade orsaker. Den positiva aspekten av detta är att en stor del av dem som inte känner sig studiemotiverade får möjlighet att stanna kvar då de som flyttar inte kommer att konkurrera på samma lokala arbetsmarknad. Befolkningsminskningen i sig har dock inte avstannat utan endast bytt karaktär. Mest sannolikt skulle många av dem som flyttar pga. studier varit tvungna att flytta i alla fall även om de inte hade valt att studera, men då pga. arbetsbrist. Bristen på lediga jobb i Pajala har under de senast trettio åren legat tämligen konstant.

Det i strukturen som har förändrats mest under urvalsgruppens levnadstid är utbildningskraven på arbetsmarknaden vilket i sin tur påverkats av den ökade individualiseringen. Den enskilde individens valmöjligheter i glesbygden är begränsade. Då arbetsmarknadens krav på utbildning är så pass höga att de utbildningsmöjligheter som finns på orten inte kan tillgodose dessa krav måste man flytta för att inte hamna utanför arbetsmarknaden. Utöver dessa utbildningskrav finns det också arbetsmarknadsregler som ytterligare försvårar möjligheterna att stanna i Pajala efter en längre tids arbetslöshet.

På senare tid har den tidigare starkt traditionella synen på könsrollerna förändrats vad det gäller Pajalas befolkning. Att "machomentaliteten" har försvagats över generationerna är något som kan ses på de olika kultursatsningar som genomförts under åren. Den ökade satsningen på de mer traditionellt kvinnliga intresseområden är ytterligare ett tecken att avpolariseringen av

könsrollerna även nått till glesbygden. Alla kvinnliga informanter var också överens om att den traditionella bilden av ”Pajalamannen” var överdriven och något som hörde den äldre generationen till. Det som de kvinnliga informanterna saknade under uppväxttiden var ett mer varierat utbud av fritidsaktiviteter och ökade servicemöjligheter som också passade deras intressen och behov. Under mitten av 80-talet var ortens utbud av detta mycket begränsat och främjade mest manliga intresseområden. Detta har dock förändrats under de senaste 20 åren. Numera har Pajala ett rikt utbud av diverse olika aktiviteter att erbjuda sina ungdomar, oavsett kön.

Tillgången på servicemöjligheter är dock fortfarande begränsad vilket leder till att de flesta gör shoppingresor till större orter, exempelvis Luleå. Vikten av servicemöjligheter är således en betydande faktor för glesbygdens fortsatta utveckling. Tidigare forskning stärker detta antagande vilket inte minst kan ses i Nordiska rådets forskningsrapport ”*Ung i utkant*” från 2003⁹⁷. De manliga informanterna var tämligen nöjda med det lokala utbudet av aktiviteter under uppväxttiden, de flesta kan inte erinra sig några begränsningar över huvud taget. Detta beror i mångt och mycket på att majoriteten av dessa män var involverade inom olika idrottsrörelser. De hade också andra intresseområden såsom jakt, natur och fiske, vilka av naturliga skäl var lätta att tillgodose i Pajala med omnejd.

Idrotten var en viktig del av samtliga informanters uppväxt och genomsyrade samhället i form av exempelvis lokala fotbollslag i varje liten by. Även de som inte själva var aktiva idrottsutövare var på ett eller annat sätt delaktiga i gemenskapen. Idrotten kunde ses som det åldersöverskridande socialiseringsredskapet. Via idrotten fick de en tillhörighet och kontakt med äldre ungdomar, vilka fungerade som förebilder. Denna samvaro över åldersgränserna är något som samtliga av informanterna beskrivit som vanligt förekommande även utanför den idrottsliga verksamheten. Den starka gemenskapen i samhället upplevdes som positiv, informanterna såg detta som en trygghet. Uttalandet ”*alla känner alla*” kan sägas stå för en slags social kontroll som genomsyrade samhället under uppväxttiden. Denna kontroll är på sätt och vis tvetydig då den begränsar samtidigt som den skyddar.

Att vara anonym eller avvika från de fastlagda normerna i ett litet samhälle är i det närmaste en omöjlighet. Trots den negativa aspekten av denna sociala kontroll var det ingen av informanterna som såg detta som ett skäl att lämna hembygden. De värderingar och normer som präglade mentaliteten i samhället sågs som fullt naturliga under uppväxtåren. Ett adaptivt

⁹⁷ Helve, Helena (2003)

förhållningssätt till samhället och dess livsvillkor var generellt för majoriteten av informanterna. Det vill säga de utgick ifrån de möjligheter de hade att tillgå och anpassade sig därefter. Samma sak gällde vid valet av utbildning, som, i mångt och mycket, styrdes av det lokala utbudet av arbetsområden och utbildningsmöjligheter.

Under 80-talets mitt och senare delar var utbudet av utbildningsmöjligheter mer begränsat än vad det är idag. Detta var en av de bidragande orsakerna till att somliga valde att lämna Pajala redan i samband med gymnasiestudier. Majoriteten valde dock att stanna kvar under ytterligare ett par år och höll tillgodo med det orten hade att erbjuda. För dessa skulle en flytt visa sig vara aktuell först vid 20 års ålder. Då handlade denna utflyttning uteslutande om studier vid universitet eller högskola. Samtliga informanter hade för avsikt att flytta tillbaka efter avslutade studier. Men av resultatet att döma var det endast 2 stycken av informanterna som fullföljde dessa planer. Av enkätmaterialen var det 32,4 % som valde att återvändra vilket väl överensstämmer Johansson och Sandbergs studie 2004. Varför så få väljer att återflytta fastän de själva vill kan handla om det Åhlund beskriver som en samverkan mellan krafter bakifrån och framifrån.

Enligt resultat från intervjuerna har det framkommit att informanterna känner sig klivna inför vad som är hemma eller borta. Detta kan bero på den bindning som utflyttarna har till hemkommunen. De flesta av dem har också kvar någon form av social förankring till Pajala som skulle kunna förenkla en återvandring. Hemlängtan har enligt tidigare studier varit ett skäl till återvandring, vilken ofta orsakats av svårigheter med integreringen på den nya orten. Flertalet informanterna har också upplevt någon form av svårigheter i samband med första flytten. Dessa kunde handla om att de kände sig annorlunda eller lite utanför på grund av att de inte vuxit upp under samma förutsättningar som befolkningen i den ort de flyttade till.

Att skaffa kontakter på den nya orten visade sig inte heller vara det enklaste. Omställningen från det lilla samhället där alla känner alla kunde från början vara ganska svår även om de flesta tyckte att de acklimatiserade sig relativt snabbt. Dessa erfarenheter har dock inte gjort dem mer återvandringsbenägna. Tiden utanför hemorten har snarare öppnat upp dem för nya perspektiv. Pajalas begränsningar får nu helt andra proportioner. Det är i första hand de strukturella bristerna som informanterna reflekterat över, och då främst arbetsmarknad och serviceutbud. Många upplever numera också hemkommunen som inskränkt och alldeles för liten. Då den stora majoriteten flyttar i åldern 19 – 29 år befinner de sig också i startgröparna för karriär eller

familjebildning vilket ytterligare försvårar möjligheterna till en återflyttning. Med en partner från en annan ort minskar sannolikheten för att en återflytt ska bli aktuell.

Även om man har en partner från uppväxtorten visade det sig att en längre tids boende på annan ort bidragit till nya perspektiv och krav på service- och fritidsmöjligheter vilka informanterna upplevde att Pajala inte kunde tillfredsställa. De av informanterna som under frånvaron från Pajala skaffat barn har en starkare koppling till den nya orten vilket även det försvårar en eventuell återflytt. Trots att de ansåg att uppväxtvillkoren i Pajala skulle vara bra för barn menade de att det var en orealistisk chans till att få ett jobb som motsvarar deras krav. Samtliga informanter menade att naturen, lugnet och tryggheten var det mest positiva med Pajala. Detta innebär att många kan tänka sig att återvända när de blir äldre, dvs. i pensionsåldern. Ett rimligt antagande är också att äldre människor har ett mindre behov av tillgång till ett stort utbud av varor till skillnad från barnfamiljer.

Vid en analys av demografin visar det sig att en återflytt vid äldre år också blir en realitet. Detta i sin tur utökar också den sen tidigare skeva åldersammansättningen i kommunen. Oavsett om det gäller utflyttning eller återvandring så har människan enligt Giddens struktureringsteori en viss handlingsfrihet. Denna frihet innebär dock att den enskilde individen måste anpassa sina handlingar till strukturen, det vill säga till samhällets normer, regler och resurser. Är då detta en frihet, kan man fråga sig? Ja, på så sätt att du kan handla hur du vill under förutsättningen att du gör det inom de uppställda ramarna.

Då de flesta reglerna som finns i samhället inte är "skrivna i sten" utan produceras och reproduceras genom aktiv handling har människan möjlighet att förändra inom ramarna för den sociala praxisen. Men för att kunna förändra krävs förmåga dvs. resurser att förändra den sociala omgivningen. Resurser handlar om möjligheter och makten att kunna påverka och förändra sin situation. Giddens drar ett likhetstecken mellan resurser och makt vilket är ett centralt begrepp i struktureringsteorin. Så länge människan har möjlighet att välja mellan olika alternativ har hon makt. På det strukturella planet har studien påvisat att brister i utbudet av arbetstillfällen och utbildningsmöjligheter är starkt relaterat till Pajalas utflyttningsfrekvens. De som inte upptas av den lokala arbetsmarknaden blir förr eller senare tvingad till en flytt. De som trots detta väljer att stanna kvar i Pajala tvingas anpassa sitt handlingsutrymme efter rådande omständigheter.

5.1 Slutsatser

Den huvudsakliga orsaken till valet att flytta var studier och i viss mån partners eller eget arbete, det vill säga av strukturella skäl. Detta har även sin grund i det kulturella planet och det generella kravet på ökad utbildning i samhället. På det kulturella planet kan även faktorer som sociala nätverk och tidigare generationers utflyttning påverka flyttintentionerna. I och med att samtliga av denna studies informanter trivdes i Pajala under uppväxttiden är det inte troligt att flytten från hemorten orsakades av vantrivsel. Utflyttningen sker troligtvis av en kombination mellan en önskan om att se och uppleva nya saker som exempelvis ”storstadspulsen”, och strukturella eller sociokulturella faktorer i närmiljön. Efter en längre tid från Pajala har ambitionerna att återvända minskat eller helt försvunnit.

När dessa utflyttare väl återvänder är det främst frågan om ett kortare besök i samband med speciella tillfällen. Dessa tillfällen handlar oftast om ”Römpävikkon”, Pajala marknad eller familjära högtider. Evenemang av den här typen fyller en viktig funktion som hemvändardagar och är mycket uppskattade bland informanterna.

Det som tidigare var den primära orsaken till att människor flyttar från glesbygden (arbetsbrist) har idag bytts ut mot studier på annan ort som främsta skäl till utflyttningen. Arbetsbristen är dock en stor anledning till att så få väljer att återvända efter avslutad utbildning. För trots att de flesta av studiens deltagare är mycket stolta över sitt Tornedalska ursprung (vilket enligt resultatet tycks öka med avståndet till hemorten) och egentligen trivs i sin hembygd så måste hembygden kunna bistå med service och sysselsättning jämförbart med större orters utbud.

Det handlar dessutom om den Tornedalska mentaliteten dvs. att ”pajalabor” är envisa och går sin egen väg vilket styrks av informanternas berättelser. I vilken grad detta påverkar utflyttarnas återvandringsintension låter vi vara osagt, men har de väl bestämt sig för att inte återvända så gör de inte det. Kanske är så att den ökade mobiliteten i dessa områden är en ofrånkomlig del av utvecklingen. Avslutningsvis kan informanterna i denna studie genom sitt diskursiva medvetande ge en rationell förklaring till utflyttningen som de och deras förebilder gjort, men på samma sätt som de förankrar flyttstrukturen reproduceras den genom deras handlande. En omedveten konsekvens av detta blir utöver reproduceringen av flyttningsstrukturen en avfolkning av glesbygden och därigenom dess utdöende vilket knappast var avsikten från början. Detta då majoriteten av dem som ger sig i väg inte kommer att återvända även om det var deras ursprungliga intention.

Genom sitt val och handlande samt en förmåga att ställa om kravnivåer (adaption) kommer många av utflyttarna att liksom bränna broarna till den forna tryggheten i sin hembygd. Expertsystemen åberopar vidareutbildning, vi måste utveckla och ”förverkliga” oss. I glesbygd innebär det per automatik utflyttning eller i bästa fall distansstudier vilket på sikt leder till flytt i alla fall då en existerande arbetsmarknad sällan går att uppååda på hemorten.

5.2 Förslag till vidare forskning

Då flyttfrekvensen är som högst i åldersintervallet 19-29 kan det vara intressant att veta om det är möjligt att påverka strukturen i syfte att få de unga att stanna kvar längre. Genom att ta reda på vilka faktorer som ligger bakom ungdomars handlande ökar sannolikheten att finna alternativa lösningar som skulle kunna förhindra eller senarelägga en eventuell utflyttning. Det är också av intresse att fokusera på faktorer som kan främja återvandringsintensionerna hos dem som valt att lämna glesbygden. Ytterligare ett intressant område att studera skulle vara att se närmare på hur integreringsprocessen ser ut för de som flyttat från glesbygden till större samhällen och vilka svårigheter det medfört för dessa individer.

6. Källhänvisningar

Litteratur

- Beck, Ulrich (2000) ”Risksamhället: på väg mot en annan modernitet” Göteborg, Daidalos
- Buchmann, Marlis (1989) ”The Script of Life in Modern Society” Chicago, University of Chicago Press
- Forsman, Birgitta (1997) ”Forskningsetik en introduktion” Lund, Studentlitteratur
- Giddens, Anthony (1984) ”The construction of society: outline of the theory of structuration” Cambridge, polity press,
- Giddens, Anthony (1996) ”Modernitetens följder” Lund, Studentlitteratur
- Giddens, Anthony (1999) ”Modernitet och självidentitet” Göteborg, Daidalos
- Merriam, Sharan.B (1994) ”Fallstudien som forskningsmetod” Lund, Studentlitteratur
- Miles, Huberman (1994) ”Qualitative data analysis” USA, SAGE, Publications
- Niemi, Mikael (2004) ”Populärmusik från Vittula” Stockholm, Norstedts
- Körner, Svante, Wahlgren, Lars (1998) ”Statistiska metoder” Lund, Studentlitteratur
- Weber, Max (1978) ”Den protestantiska etiken och kapitalismens anda” Argos, Sverige
- Waara, Peter (1996) ”Ungdom i gränsland” Umeå, Boréa bokförlag
- Åhlund, Aleksandra (1985) ”Skyddsmurar, etnicitet och klass i invandrar sammanhang” Stockholm, Liber

Rapporter

- Gustavsson, Bengt, Herméren, Göran, Petterson, Bo (2005) ”Vad är god forskningssed? Synpunkter, riktlinjer och exempel” Stockholm, Vetenskapsrådet
- Helve, Helena.red (2003) ”Ung i utkant: aktuell forskning om glesbygdungdomar i Norden” Köbenhavn, Nordiska ministerrådet
- Johansson, Annika, Sandberg, Emelie (2004) ”Utflyttning och återvandring bland Norrbottningar – en kartläggning av faktorer som påverkar valet att flytta och återvandringsintensionen” C/D- uppsats, Luleå tekniska universitet
- Johansson, Mats, Nygren, Ola, Wictorin, Bo (2003) ”Boendeflyttare och jobbflyttare - orsaker och drivkrafter till nya flyttmönster i det postindustriella samhället” Östersund, ITPS
- Jonsson, Maria, Waara, Peter, (2005) ”Att komma hem när man åker bort – utflyttade norrbottningars syn på Norrbotten och sin uppväxtort”, Luleå tekniska universitet
- Pantzare, produktion (2005) ”Fakta om Norrbottens län 2005” Luleå, Gtc
- Petterson, Björn (2002) ”Framtiden för de 5 älvarnas bygd” Pajala

Artiklar

- Norrländska socialdemokraten 1969 08 16/19
- Stockdale, A “Rural Out-Migration: Community Consequences and Individual Migrant Experiences” s.167 – 194 Sociologia Ruralis, Vol 44, Number 2, April 2004, Oxford, UK, Blackwell Publishing

Internet länkar

- <http://www.ams.se> (050312) 13:55
- <http://www.bd.lst.se/fakta/Startpage.aspx> (051122) kl. 15:20
- <http://www.foi.se/upload/omfoi/kontakta/sverige-karta-om-foi.jpg> (050903) kl.14.09

<http://www.glesbygdsverket.se> (051101) kl. 09:36
<http://www.iaf.se> (050428) kl.0623
http://www.lkab.se/pdf/broschyrrer/lkab_historia_sve_03a.pdf (051201) kl. 09.45
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=233228&i_word=kultur(051208) kl. 08:45
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=228703&i_word=konformitet (051128) kl. 10:30
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=566003&i_word=st%e5lverk%2080 (051211) Kl.13.46
<http://www.nsd.se/artikel.aspx?artid=19814&arkiv=True> (051211) Kl.12.46
<http://www.pajala.se/> (051215) kl. 16:34
[http://www.pajala.nu/fakta/\(050523\)](http://www.pajala.nu/fakta/(050523)) kl. 14:42
<http://hem.passagen.se/romppaviikko/> (051206) kl. 08:16
<http://www.ssd.scb.se> (051101) kl. 11:35

7. Bilagor

7.1 Enkäten

Hej du som gick ut nionde klass i Pajala centralskola våren 1985!

Vi är två sociologistuderande vid Luleå Tekniska Universitet som är i färd med att skriva vår examensuppsats. Du har tillsammans med övriga elever som gick ut grundskolan 1985 i Pajala centralskola blivit utvald till att medverka i denna studie. Syftet med studien är att skildra din uppväxtkommun och dess innevånare med avseende på befolkningstillväxt och möjligheter till personlig utveckling. Denna studie är också en del av ett större pågående forskningsprojekt rörande glesbygd och utflyttning. Vi skulle vara oerhört tacksamma om du kunde ta dig tid att fylla i denna enkät och returnera den så fort som möjligt. Studien bygger förutom enkäter också på intervjuer vilket innebär att vi blir än mer tacksamma om du kan tänka dig att ställa upp på en intervju. En intresseanmälan för detta finner du på sista sidan av denna enkät. Vi är medvetna om att enkäten upptar en liten del av din dyrbara tid men resultatet av dina svar är en viktig del av examensarbetet. Ditt deltagande i denna studie är helt frivilligt och dina svar kommer att behandlas konfidentiellt. Detta innebär att dina svar inte kommer att kunna kopplas till någon enskild enkät eller intervju.

Vid eventuella frågor eller funderingar är du varmt välkommen att kontakta oss via e-mail eller telefon:

Med vänliga hälsningar: Daniel Nilsson & Lars Österberg
Sociologiprogrammet, Luleå Tekniska Universitet
Institutionen för arbetsvetenskap

1. Är du man eller kvinna?

1. Man

2. Kvinna

2. Hur gammal är du?

År

3. Bor du i Pajala kommun?

1. Ja (*Gå vidare till fråga nummer 7. b*)

2. Ja, men jag har varit utflyttad men valde att återvända efter _____ år

3. Nej

4. Hur gammal var du när du flyttade från Pajala?

År

5. Hur länge har du bott i din nuvarande bostadskommun?

År Mån

6. a Har du bott i andra kommuner än din nuvarande efter flytten från Pajala?

1. Ja

2. Nej

b. Om du svarade ja på ovanstående, ange vilka kommuner som du bott i. Rangordna dem genom att sätta den första kommunen som du flyttade till som nummer 1 osv.

Kommun	Antal år som du var bosatt där
1. _____	_____
2. _____	_____
3. _____	_____
4. _____	_____
5. _____	_____
6. _____	_____

7. a Vilken var din huvudsakliga sysselsättning i Pajala kommun?

1. Arbetande
2. Studerande
3. Arbetsökande
4. Annat (t ex sjukskriven, pension, föräldraledig), ange vad

b. Vilken är din nuvarande huvudsakliga sysselsättning?

1. Arbetar
2. Studerar
3. Arbetsökande
4. Annat (t ex sjukskriven, pension, föräldraledig), ange vad

8. a Hur ser din familjesituation ut?

1. Singel
2. Särbo
3. Sambo/gift

8. b Har du barn?

1. Ja
2. Nej

9. Om du har en partner kommer han/hon från Pajala?

1. Ja
2. Nej min partner kommer från min nuvarande bostadsort
3. Nej min partner kommer från _____
4. Har ingen partner just nu

10. Om du yrkesarbetar, vilken yrkesgrupp tillhör du?

(Om du inte arbetar ange vad du arbetade med senast)

1. Tjänsteman
2. Tjänsteman med ledande funktion
3. Arbetare
4. Arbetare med ledande funktion
5. Egen företagare
6. Annat, ange _____

11. Vilken är din och dina föräldrars/styvföräldrars högsta utbildning?

	Din egen	Mor	Far
Folkskola	☐	☐	☐
Grundskola	☐	☐	☐
Tvåårig gymnasieutbildning	☐	☐	☐
Minst treårig gymnasieutbildning	☐	☐	☐
Examen från universitet/högskola	☐	☐	☐

12. Vilken form av boende har du?

1. Bor hos föräldrar
2. Hyresrätt
3. Bostadsrätt
4. Villa
5. Annat, ange vad

Fråga 13 till och med 17 besvaras av dig som har flyttat från Pajala

13. Kände du någon i din nuvarande boendekommun innan du flyttade dit?

1. Ja
 2. Nej
-

14. Vilken betydelse hade familj, släkt och vänner för ditt beslut att lämna Pajala?

1. Ingen betydelse
 2. Liten betydelse
 3. Stor betydelse
 4. Mycket stor betydelse
-

15. Vilken betydelse hade "andra" (ex. media, politiker) för ditt beslut att lämna Pajala?

1. Ingen betydelse
 2. Liten betydelse
 3. Stor betydelse
 4. Mycket stor betydelse
-

16. Vilken betydelse hade utbudet av kultur/fritidsaktiviteter för ditt beslut att lämna Pajala?

1. Ingen betydelse
 2. Liten betydelse
 3. Stor betydelse
 4. Mycket stor betydelse
-

17. Vilken betydelse hade utbudet av arbete/studiemöjligheter för ditt beslut att lämna Pajala?

1. Ingen betydelse
2. Liten betydelse
3. Stor betydelse
4. Mycket stor betydelse

Fråga 18 till och med 22 besvaras av dig som har stannat eller återflyttat till Pajala

18. Har du alltid varit bosatt i Pajala?

1. Ja
2. Nej, jag är återinflyttad. Har tidigare varit bosatt i _____ kommun

19. Vilken betydelse hade familj, släkt och vänner för ditt beslut att stanna eller återvända till Pajala?

1. Ingen betydelse
2. Liten betydelse
3. Stor betydelse
4. Mycket stor betydelse

20. Vilken betydelse hade ”andra” (ex. media, politiker) för ditt beslut att stanna eller återvända till Pajala?

1. Ingen betydelse
2. Liten betydelse
3. Stor betydelse
4. Mycket stor betydelse

21. Vilken betydelse hade utbudet av kultur/fritidsaktiviteter för ditt beslut att stanna eller återvända till Pajala?

1. Ingen betydelse
2. Liten betydelse
3. Stor betydelse
4. Mycket stor betydelse

22. Vilken betydelse hade utbudet av arbete/studiemöjligheter för ditt beslut att stanna eller återvända till Pajala?

1. Ingen betydelse
2. Liten betydelse
3. Stor betydelse
4. Mycket stor betydelse

Fråga 23 till och med 24 besvaras av dig som har flyttat från Pajala kommun.

23. Här nedan följer ett antal orsaker till varför man väljer att flytta. Ange de tre viktigaste orsakerna till ditt val att flytta.

Jag flyttade pga.

Miljöombyte, personlig utveckling	☐
Studier på annan ort	☐
Arbete på annan ort	☐
Lägre resekostnad	☐
Lägre boendekostnad	☐
Bättre bostadsmöjligheter	☐
Bättre kommunal service	☐
Bättre fritidsmöjligheter	☐
Mina vänner flyttade	☐
Min partner ville flytta	☐
Min familj flyttade	☐
Det förväntades att jag skulle flytta	☐
Bättre karriärmöjligheter	☐
Lägre kommunalskatt	☐
Umgänge med släkt och vänner	☐
Större utbud av nöje och kultur	☐
Annat, ange vad:	☐

24. Skulle du kunna tänka dig att återvända till Pajala kommun eller en annan kommun i Norrbotten? (Motivera gärna ditt svar)

1. Ja, till _____ Kommun

2. Nej

3. Vet ej

Fråga 25 till och med 26 besvaras av dig som har stannat eller återflyttat till Pajala kommun

25. Här nedan följer ett antal orsaker till varför man väljer att stanna. Ange de tre viktigaste orsakerna till ditt val att stanna eller återflytta.

Jag stannade pga.

Jag känner mig trygg i min uppväxtkommun	☐
Många av mina vänner är kvar i min Pajala	☐
Min släkt/familj bor kvar i min Pajala	☐
Jag träffade en partner	☐
Jag fick arbete	☐
Bra bostadsmöjligheter	☐
Bra kommunal service	☐
Bra fritidsmöjligheter	☐
Jag trivs i Pajala	☐
Min partner ville stanna	☐
Pajala kan tillgodose mina intressen	☐
Det förväntades att jag skulle stanna	☐
Bra karriärmöjligheter	☐
Låg kommunalskatt	☐
Bra utbud av nöje och kultur	☐
Annat, ange vad	☐

26. Skulle du kunna tänka dig att flytta från Pajala kommun? (Motivera gärna ditt svar)

1. Ja
2. Nej
3. Vet ej

27. Hur skulle du beskriva möjligheterna i Pajala i jämförelse med andra större orter i Norrbotten eller i övriga Sverige?

	Mindre	Lika stora	Större
Självförverkligande	☐	☐	☐
Yrkesmöjligheter	☐	☐	☐
Studiemöjligheter	☐	☐	☐
Möjlighet till sociala kontakter	☐	☐	☐
Möjlighet till familjebildning	☐	☐	☐
Nöjesutbud/ Kulturellt utbud	☐	☐	☐
Bostadsmöjligheter	☐	☐	☐
Kommunal service	☐	☐	☐
Närhet till natur	☐	☐	☐
Annat, ange vad	☐	☐	☐

28. Hur många av dina utflyttade vänner, bekanta, familj eller släktingar har återvänt till Pajala?

1. Inga alls
2. Några stycken
3. Flera stycken
4. Vet ej

29. Var känner du dig mest hemma?

- 1. Pajala
- 2. Nuvarande bostadsort
- 3. Både i Pajala och nuvarande bostadsort
- 4. Annan ort, ange var _____

30. Vad behövs för att skapa en aktiv och levande gles-/landsbygd? (Motivera gärna ditt svar)

31. Är det viktigt att man bevarar gles-/landsbygden? (Motivera gärna ditt svar)

- 1. Ja
 - 2. Nej
 - 3. Vet ej
-
-
-
-
-
-

Intervjupersoner sökes!

Under våren hösten 2005 kommer, utöver denna enkät, även intervjuer att genomföras med personer som gick ut grundskolan 1985 i Pajala centralskola. Detta oavsett om de bor kvar i Pajala eller valt att flytta till någon annan ort. Intervjuerna kommer att genomföras vid ett tillfälle och på intervjupersonens bostadsort. Om du kan tänka dig att ställa upp som intervjuperson ber vi dig att fylla i ditt namn och telefonnummer.

För- och efternamn:.....
Telefonnummer:.....

Tack för din medverkan i denna enkät och för den tid du avsatte för detta!

7.2 Intervjumall

Skildring av ett samhälle 1985

Hur skulle du beskriva Pajala som det såg ut då när du var 15år?

Vad gjorde du på kvällar/helger under din uppväxt tid?

Kan du beskriva ditt sociala nätverk under denna tid?

Var det någon åldersskillnad i umgängeskretsen eller var ni i samma åldrar?

Hur umgicks ni var det killar och tjejer blandat eller var du mest med killar/tjejer?

Fanns det någon given träffpunkt där alla samlades?

Upplevde du utanförskap någon gång under din uppväxt?

Hur var det med service och kommunikationsmöjligheter i samhället under den här tiden?

Upplevde du att det fanns tillräckliga utrymmen för personlig utveckling under din uppväxttid?

Bakgrundsfrågor

Vad gick du för linje på gymnasiet?

Vad har dina föräldrar för utbildning?

Hur många var ni i hushållet när du bodde i Pajala?

Vilka fritidsintressen hade du?

Var du engagerad politiskt eller i någon form av förening under den här tiden?

Besökte du ofta kulturella evenemang, var dessa viktiga för dig och varför?

Flytten från hemkommunen

Hur många år bodde du i Pajala innan du flyttade?

Vad var ditt motiv till att lämna Pajala?

Fanns det andra skäl till varför du flyttade?

Hade andra någon betydelse för ditt val att flytta?

Vad hade du för tankar/förväntningar inför den första flytten?

Hade du ett klart utstakat mål som du följde efter?

Förändrade flytten din syn på arbete, fritid eller din person?

Kände du någonsin att det förväntades från släktingar eller vänner att du skulle flytta från Pajala?

Kände du någon i den ort du flyttade till?

Attityder och värderingar kring hemkommunen

Hur var det som tjej/kille att växa upp i Pajala?

Kändes det tryggt att växa upp i Pajala?

Är du stolt över att komma från Pajala?

Tror du att det finns någon speciell Tornedalsk tradition?

Hur tror du omvärlden ser på Pajala?

Vad såg du för positiva respektive negativa aspekter med Pajala när du växte upp?

Fanns det något som du i efterhand kan tycka att du saknade under din uppväxttid?

Hur ser du på andra som bor kvar, är de svikare eller förlorare i dina ögon?

Skulle du kunna tänka dig att flytta tillbaka till Pajala eller en annan ort i norrbotten?

Integreringen på nya orten

Hur många år har du bott på nuvarande ort?

Kände du att det var lätt att bli integrerad på den nya orten, vad fick du för mottagande?

Har du upplevt någon form av utanförskap på den nya orten?

Hur ser ditt sociala nätverk ut idag?

Hur ser ditt familjeliv ut idag?

Har du kontakt med någon annan utflyttad?

Brukar du gå på hemvändardagar?

Vad är viktigt i ditt liv idag vad värdesätter du mest?

Har du kvar kontakten med någon från hemorten?

Var känner du dig mest hemma Pajala eller här?

Om du tänker efter och ser tillbaka på de 20 år som passerat sen du gick ut nian, blev det som du tänkte dig?

Arbete och regionalpolitik

Vad krävs annars för att folk ska stanna kvar eller återvända till glesbygden?

Hur ser du på glesbygdens bevarande i stort?

Vad tror du man kan göra på en regional nivå för att komma tillrätta med glesbygdspöblemet, vad kan politikerna göra?

Var det lätt för dig att bli integrerad på arbetsmarknaden, har du haft lätt för att få jobb?

Har du varit med i något arbetsmarknadspolitiskt åtgärdsprogram någon gång?

Vilka yrken har du arbetat med under de senaste åren?

Har du haft några speciella erfarenheter från din uppväxtort som har hjälpt dig att etablera dig i yrkeslivet?

Hur ser du på det här med att pendling, hur lång tid skulle du max lägga ner för att ta dig till och från arbetet?

7.3 Tabeller

Utflyttning Pajala i åldersklasserna 15 – 19 år, 20 – 24 år, 25 – 29 år. Åren 1985 - 90

			1985	1986	1987	1988	1989	1990	% Skillnad
Pajala	15-19	män	332	323	314	303	288	283	-14,75
		kvinnor	277	264	264	286	237	244	-11,91
	20-24	män	282	277	284	291	266	249	-11,70
		kvinnor	207	194	185	172	184	154	-25,60
	25-29	män	267	274	259	234	226	235	-11,98
		kvinnor	207	219	218	212	184	177	-14,49
Totalt	Män		881	874	857	828	780	767	-12,93
	Kvinnor		691	677	667	670	605	575	-16,78
	Totalt		1572	1551	1524	1498	1385	1342	-14,63

Fig. 8

Egen utbildning * Alltid bosatt i Pajala eller återflyttad Crosstabulation

		Ja	Nej, Återflyttad	Totalt
Egen utbildning	Grundskola	2	1	3
	Tvåårigt gymnasium	4	1	5
	Minst treårigt gymnasium	0	1	1
	Examen universitet/högskola.	0	9	9
Total		6	12	18

Fig.

9

Ålder vid utflyttning

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	15	2	4,4	5,7	5,7
	16	5	11,1	14,3	20,0
	17	1	2,2	2,9	22,9
	18	8	17,8	22,9	45,7
	19	3	6,7	8,6	54,3
	20	5	11,1	14,3	68,6
	21	2	4,4	5,7	74,3
	22	3	6,7	8,6	82,9
	23	1	2,2	2,9	85,7
	24	2	4,4	5,7	91,4
	30	1	2,2	2,9	94,3
	31	1	2,2	2,9	97,1
	32	1	2,2	2,9	100,0
	Total		35	77,8	100,0
Missing	System	10	22,2		
Total		45	100,0		

Fig. 10

N	Valid	35
	Missing	10
Mean		20,00
Median		19,00
Sum		700

Bor i Pajala kommun * Egen utbildning Crosstabulation

		Egen utbildning					Total
		Folkskola	Grundskola	Tvåårigt gymnasium	Minst treårigt gymnasium	Examen universitet/högskola	
Bor i Pajala kommun	Ja	0	3	5	0	2	10
	Ja, återflyttad	0	0	1	1	6	8
	Nej	1	0	4	6	13	24
Total		1	3	10	7	21	42

Fig. 11

Arbete/studiers betydelse för flytt

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ingen betydelse	2	6,9	6,9	6,9
	Liten betydelse	2	6,9	6,9	13,8
	Stor betydelse	7	24,1	24,1	37,9
	Mycket stor	18	62,1	62,1	100,0
Total		29	100,0	100,0	100,0

Fig. 12

Kön * Skulle du kunna tänka dig att återvända till Pajala? Crosstabulation

		Skulle du kunna tänka dig att återvända till Pajala?			Total
		Ja	Nej	Vet ej	
Kön	Man	6	2	2	10
	Kvinna	6	6	5	17
Total		12	8	7	27

Fig. 13

Kön * högre utbildning Crosstabulation

		högre utbildning		Total
		Gymnasium	Högskola/Universitet	
Kön	Man	12	4	16
	Kvinna	9	17	26
Total		21	21	42

Fig. 14

Kön * Egen utbildning Crosstabulation

		Egen utbildning					Total
		Folkskola	Grundskola	Tvåårigt gymnasium	Minst treårigt gymnasium	Examen universitet/högskola	
Kön	Man	0	1	6	5	4	16
	Kvinna	1	2	4	2	17	26
Total		1	3	10	7	21	42

Fig. 14

Flyttdestination 1

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Huddinge	1	2,2	3,1	3,1
	Stockholm	1	2,2	3,1	6,3
	Södertälje	2	4,4	6,3	12,5
	Solna	1	2,2	3,1	15,6
	Norrtälje	1	2,2	3,1	18,8
	Uppsala	1	2,2	3,1	21,9
	Ystad	1	2,2	3,1	25,0
	Karlstad	1	2,2	3,1	28,1
	Vindeln	1	2,2	3,1	31,3
	Vännäs	1	2,2	3,1	34,4
	Umeå	3	6,7	9,4	43,8
	Luleå	13	28,9	40,6	84,4
	Piteå	1	2,2	3,1	87,5
	Haparanda	1	2,2	3,1	90,6
	Kiruna	3	6,7	9,4	100,0
	Total	32	71,1	100,0	
	Missing	System	13	28,9	
Total		45	100,0		

Fig. 15

Kön * Alltid bosatt Pajala eller återflyttad Crosstabulation

		Alltid bosatt Pajala eller återflyttad		Total
		Ja	Nej, Återflyttad	
Kön	Man	4	4	8
	Kvinna	2	8	10
Total		6	12	18

Fig. 16